

AASTARAAMAT 2017

**ÜLEVAADE RAHAPESU ANDMEBÜROO
TEGEVUSEST 2017. AASTAL**

TALLINN 2018

SISUKORD

EESSÕNA	4
1. RAHAPESU ANDMEBÜROOST	5
2. AASTA 2017 EESTI RAHAPESU TÕKESTAMISE SÜSTEEMIS	6
2.1. Uus rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus	6
2.2. Arutelud nn V rahapesu tõkestamise direktiivi teemal	8
2.3. Suurte rahapesuskeemide õppetunnid	10
3. ÜLEVAADE RAHAPESU ANDMEBÜROO TÖÖTULEMUSTEST 2017. AASTAL	16
3.1. Ülevaade büroole laekunud teadetest ja nende analüüsimisest.	16
3.2. Ülevaade büroo edastatud materjalidest.	20
3.3. Riigisisene ja rahvusvaheline koostöö	22
3.4. Järelevalve	25
3.5. Tegevuslubade väljastamine	27
4. RAHAPESU KOHTULAHENDID 2017. AASTAL	28
4.1. Kriminaalmenetlused	28
4.2. Halduskohtumenetlused	31
5. RAHAPESUSKEEMID	32
6. RAHVUSVAHELISED FINANTSSANKTSIOONID	35
7. ETTEVAATAVALT AASTASSE 2018	36

EESSÕNA

HEA RAHAPESU ANDMEBÜROO AASTARAAMATU LUGEJA!

2017. aasta sügisel võttis Riigikogu vastu uue rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse, mis jõustus 27. novembril. Uue seadusega tehti mitu olulist muudatust rahapesu tõkestamise süsteemis. Eesti juhtimisel jõudsid detsembris lõpule Euroopa Nõukogu, Euroopa Parlamendi ning Euroopa Komisjoni läbirääkimised Euroopa Liidu IV rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise direktiivi muudatuste üle. Direktiivi muudatused võetakse plaani kohaselt vastu 2018. aasta esimesel poolaastal.

2017. aastal jõudis Eesti avalikkuse teadvusse mitu suurt rahvusvahelist rahapesuskeemi, millel oli oluline puutumus ka Eestiga. Käsitleme aastaraamatus seda, mis järeldustele nende juhtumite puhul oleme jõudnud, milline on nende mõju Eesti finantssüsteemile ning mida teha, et sarnaste juhtumite kordumise riski Eesti finantssüsteemis vähendada.

2017. aastal toimusid mitmes Euroopa riigis terrorirünnakud rahumeelsete igapäevatoimetusi tegevate elanike vastu. Terrorirünnakud tabasid eelmisel aastal ka meie lähimaid naabreid Soomet ja Rootsit. Hulk Euroopa riike on tõsisel mures Lähis-Ida konfliktipiirkonnast tagasi Euroopasse pöörduvate terroristide pärast. Arvestades Euroopast konfliktipiirkondadesse

võitlema siirdunud isikute arvu ning lähiriikides toimunud intsidente, on tähelepanu pööramine terrorismi rahastamisega seotud maksete tuvastamisele endist viisi tähtis ka Eesti kontekstis.

Rahapesu andmebüroo on panustanud mitme välisriigi olulistesse rahapesujuhtumite lahendamise menetlustesse. Möödunud aastal sagenesid meilikonotode ülevõtmise ja valearvete saatmisega ettevõtelt väljapeteturahapesemise juhtumid ning võltsitud pangakaartidega sularaha väljavõtmised pankade sularahaautomaatidest. Maksu- ja Tolliametiga sujuvalt laabunud koostöö näitena kirjeldame aastaraamatus äravõetud suure summa sularaha juhtumit. Rahapesu andmebüroo tähelepanu pälvisid erinevatelt finantsasutustelt laene väljapetnud kurjategijad. Endiselt on olnud ohuks Venemaalt laekuvad kahtlustäratavad transiitkanded. Nendest ja teistest teemadest saab täpsemalt lugeda aastaraamatu alljärgnevatest peatükkidest.

Panuse eest aastaraamatus ülevaate andmisel IV rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise direktiivi muudatustest ning nende menetlemisest Eesti eesistumisel tänane Rahandusministeeriumi nõunikku Sören Meiust ning juristi Ülle Eelmaad.

1. RAHAPESU ANDMEBÜROOST

Rahapesu andmebüroo (RAB) alustas oma tegevust 01.07.1999, olles praegu Politsei- ja Piirivalveametis keskkriminaalpolitsei struktuuriüksus. Rahapesu andmebüroo on Egmont Grupi liige, mis koondab selliste riikide sarnaseid üksuseid, kelle tegevus vastab rahvusvahelistele standarditele. Rahapesu andmebüroode peamised ülesanded on saada infot rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtlusega tehingute kohta, analüüsida neid ning kuriteokahtluse tuvastamise korral edastada teavet kohtueelse uurimise alustamise otsustamiseks. Niisuguseid teateid saadavad kõik isikud, kes puutuvad või võivad kokku puutuda võimaliku rahapesukahtlusega, s.o eelkõige finantssektor, nagu pangad ja makseasutused, kuid ka paljud teised, näiteks notarid, advokaadid ja audiitorid. Vajaduse korral seab rahapesu andmebüroo piiranguid vara kasutamisele.

Rahapesu andmebüroo unikaalsus seisneb asjaolus, et tavapäraselt oma klientide konfidentsiaalsust hoidma kohustatud isikud teavitavad teatud tingimustel omaalgatuslikult rahapesu andmebürood teatud klientidest ja tehingutest ka siis, kui edastatav info on näiteks kaitsitud pangasaladusega. Rahapesu andmebüroo säilitab saabunud informatsiooni konfidentsiaalsena ning edastab uurimisasutustele, prokuratuurile ja kohtule ainult sellist teavet, mida on vaja kuritegude tõkestamiseks, tuvastamiseks ning uurimiseks. Rahapesu andmebüroo ei avalda info teataja isikut. Uurimisasutused ja prokuratuur tuvastavad rahapesu menetletavates kriminaal-asjades, samas kui rahapesu andmebüroo tuvastab võimalikke rahapesujuhtumeid erasektori finantsinfo

põhjal.

Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse (RahaPTS) nõuete täitmise järele valvavad nii rahapesu andmebüroo, Finantsinspeksioon nende loa alusel tegutsevate isikute osas kui ka Eesti Advokatuur ja Notarite Koda (järelevalve notarite üle on Justiitsministeerium delegeerinud Notarite Kojale) oma liikmete üle.

Selle kõrval valvab rahapesu andmebüroo ka rahvusvahelise sanktsiooni seaduse alusel finantssanktsioonide rakendamise järele kõigi seadusenõuete täitmise üle. Rahvusvaheliste finantssanktsioonide puhul on rahapesu andmebüroo keskne üksus, kes koordineerib ja kontrollib vastavate sanktsioonide rakendamist, piirab vajaduse korral rahaliste vahendite ja vara käsutamist ning annab vajaduse korral erandloa teha sanktsiooni alla kuuluvaid tehinguid.

Rahapesu andmebüroo väljastab ka tegevuslube. Need on load finantseerimisasutustele, kellel ei ole Finantsinspeksiooni tegevusluba, samuti load usaldusfondide ja äriühingute, virtuaalvääringu raha vastu vahetamise teenuse, virtuaalvääringu rahakotiteenuse ja pandimaja teenuse pakkujatele ning väärismetallide ja vääriskivide kokkuostu ning hulgimüügiga tegelevatele isikutele. Rahapesu andmebüroo ülesanded on jälitada ka kriminaaltulu, teha koostööd uurimisasutuste ja prokuratuuriga ning välisriikide rahapesu andmebüroodega, strateegiliselt analüüsida rahapesu ning terrorismi rahastamise ohte ja suundumusi ning teavitada avalikkust.

2. AASTA 2017 EESTI RAHAPESU TÕKESTAMISE SÜSTEEMIS

2.1. UUS RAHAPESU JA TERRORISMI RAHASTAMISE TÕKESTAMISE SEADUS

27. novembril 2017 jõustus uus rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus (RahaPTS), millega on Eesti õigusesse võetud üle Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv (EL) 2015/849, 20. mai 2015, mis käsitleb finantssüsteemi rahapesu või terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise tõkestamist (nn IV rahapesu tõkestamise direktiiv), ning ennetavalt mõni selle muudatus, millest tuleb juttu allpool. Regulaatsiooni muudatused on osaliselt tingitud rahapesuvastase töökonna (Financial Action Task Force, FATF) välja töötatud uute rahapesu ja terrorismi rahastamise standardite kehtestamisest, mis võeti üle ka ELi IV rahapesu tõkestamise direktiivi.

Vajaduse muuta Euroopa Liidu regulaatsiooni on tinginud muu hulgas suured rahapesuskandaalid. Seetõttu on esile kerkinud kogu ärikeskkonna läbi-

paistvuse ja ettevõtete tegelike kasusaajate tuvastamise olulisus. Uue RahaPTSiga laiendati seaduse eesmärki selliselt, et ettevõtluskeskkonna usaldusväärsus ja läbipaistvus suurendades tõkestada Eesti Vabariigi rahandussüsteemi ning majandusruumi kasutamist rahapesuks ja terrorismi rahastamiseks. Uue seadusega on muutunud nii kohustatud subjektide ring kui ka nende poolt riskide hindamise, protseduurireeglite ja sisekorraeeskirja kehtestamise süsteem, luuakse tegelike kasusaajate register ning infovahetussüsteem maksekontode kohta info vahetamiseks õiguskaitseasutuste ning krediidi- ja finantseerimisasutuste vahel, täpsustatud on rahvusvahelise infovahetuse põhimõtteid ning rahapesu andmebüroo ülesandeid, samuti on lisandunud järelevalveasutuste hulka Politsei- ja Piirivalveamet.

Kohustatud isikute nimekirja on lisandunud ettevõtjad, kes osutavad sularaha või väärtpaperite piiriülest veoteenust. Alternatiivsete maksevahendite teenuse pakkuja on asendunud virtuaalvääringu raha vastu vahetamise teenuse ning virtuaalvääringu rahakotiteenuse pakkujaga. Muudetud ning direktiiviga kooskõlla on viidud piirmäärad ja muud tingimused, mille alusel saavad teatud ettevõtted ja isikud kohustatud subjektideks RahaPTS-i mõttes. Kauplejad on nüüdsest subjektid, kui nad tasuvad või neile tasutakse 10 000 eurot sularahas üheaastase perioodi jooksul. Piirmäär on alandatud mittetulundusühingutel ja teistel juriidilistel isikutel, kes tegutsevad mittetulundusühingute seaduse alusel, ning samuti sihtasutustel sihtasutuste seaduse tähenduses, kui neile tasutakse või nad tasuvad sularahas üle 5000 euro või sellega võrdväärse summas muus vääringus üheaastase perioodi jooksul.

Varasemast rohkem on uues seaduses keskendutud riskidele – nii riskide hindamisele kui ka riskihinnangutele toetuvale järelevalvele. Kohustatud isikud peavad koostama riskihinnangu, mille eesmärk on defineerida ettevõtte majandustegevuses olevad võimalikud riskid ning meetmed, kuidas neid riske maandada. Riskihinnangus tuleb kirjeldada nii väiksema kui ka suurema riskivaldkonnaga kategooriaid ning riski sisu ja riskijuhtimise mudelit. Lisaks on vaja kehtestada protseduurireeglid, millega maandatakse ja juhitakse tõhusalt muu hulgas riskihinnangus tuvastatud rahapesu ja terrorismi rahastamisega seotud riske. Protseduurireeglite täitmise kontrollimiseks tuleb kehtestada sisekontrollieeskiri, mis annab ülevaate sisekontrollisüsteemi toimimise, sealhulgas siseauditi ja vajaduse korral vastavuskontrolli rakendamise korrast, kus on kirjeldatud ka töötajate kontrollimise korda. Riskihinnanguid, protseduurireegleid ja sisekontrollieeskirja ei pea koostama mittetulundusühingud ning sihtasutused.

Rahapesu andmebüroole teatamise kohustuse sisuline pool jäi samaks. Teatamiskohustuse täitmisel on plaanitud minna selle aasta jooksul üle täielikult veebivormi või x-tee teenuse kaudu teatamisele.

Uues seaduses on viidud direktiiviga kooskõlla ning

suurendatud sunniraha suurust mitu korda. Samuti on korrigeeritud juriidilisele isikule määratava väärteto rahaträhi ülemmäär kuni 400 000 euroni. Uute ülemmäärade eesmärk on juhtida rikkujaid õiguskultuurilt käituma ning võtta ära võimalus teenida toimepandud rikkumiste arvelt olulist kasu. Füüsilise isiku puhul on sunniraha ülemmäärad maksimaalselt kuni 50 000 eurot, kuid kokku mitte rohkem kui 5 miljonit eurot; juriidiliste isikute korral kuni 100 000 eurot, kuid kokku mitte rohkem kui 5 miljonit eurot või kuni 10% juriidilise isiku aastasest kogukäibest. Juhul kui kohustatud isik ei ole krediidi- või finantseerimisasutus, siis on sunniraha ülemmäär võrdne kuni kahekordse rikkumise tulemusel teenitud kasumiga või vähemalt miljon eurot.

Seadusega on täpsustatud rahapesu andmebüroo ülesandeid ning sätestatud lisavõimalused nende ülesannete efektiivsemaks täitmiseks. Võrreldes varasemaga on täpsemalt sõnastatud rahapesu andmebüroo ülesanne teha strateegilist analüüsi, mis käsitleb rahapesu ja terrorismi rahastamise riske, ohte, suundumusi ning toimimisviise. See võimaldab muu hulgas anda olulist sisendit ka riiklikusse riskihinnangusse. Rahapesu andmebürool on õigus nii strateegilise analüüsi kui ka teiste seadusest tulenevate ülesannete täitmise jaoks saada teavet pädevatelt järelevalveasutustelt, riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutustelt ning samuti kohustatud ja kolmandatelt isikutelt. Teavet küsida ja saada on vaja, et tuvastada näiteks järelevalvesubjekte ja sularaha käitlemisega seotud subjekte ning rahapesu ja terrorismi rahastamise viise, ohte ja suundumusi.

Uue instituudina kaasneb eraõiguslikel juriidilistel isikutel kohustus esitada andmeid oma tegeliku kasusaaja kohta, sealhulgas teavet tema omandiõiguse või kontrolli tegemise viiside kohta. Andmed esitatakse ja avalikustatakse äriregistri infosüsteemi kaudu. Kohustus jõustub 2018. aasta 1. septembril ning alates sellest kuupäevast tuleb 60 päeva jooksul esitada andmed äriregistrile.

Seadusega võetakse üle direktiivi muudatustest tulenev maksekontode registrite kohustuslikkuse nõue,

mis hakkab kehtima 1. jaanuaril 2019. Selle eesmärk on koondada kokku teave pangaj- ja maksekontode omanike kohta. Esialgu peavad olema kättesaadavad vähemalt konto omaniku ja tema nimel tehinguid tegeva isiku nimi koos muu teabega, konto omaniku tegeliku kasusaaja andmed, konto IBAN-kood, konto avamise ja sulgemise. Niisugune keskne infovahetussüsteem võimaldab nii rahapesu andmebürool kui ka teistel pädevatel asutustel tõhusalt tuvastada kõik ühele isikule kuuluvad kontod automaatse päringu kaudu.

Mitmes riigis on selline keskne register või infovahetussüsteem juba kasutusel.

Mitu tulevast muudatust on RahaPTS sätetega Eesti õigusesse osaliselt juba üle võetud, näiteks tegelike kasusaajate register, maksekontode keskregister, virtuaalväeringute mõiste. Viienda rahapesu tõkestamise direktiivi ametlik lõplik tekst avaldatakse eeldatavasti 2018. aasta kevadel. Direktiivi muudatustega seonduvat kirjeldame järgmises osas.

2.2. ARUTELUD NN V RAHAPESU TÕKESTAMISE DIREKTIIVI TEEMAL

Juulis 2016 võttis Euroopa Komisjon vastu ettepaneku muuta rahapesu tõkestamise IV direktiivi¹, et tugevdada terrorismi rahastamise vastast võitlust², suurendada ettevõtluskeskkonna läbipaistvust ja tugevdada võitlust maksupettustega. Euroopa Liidu Nõukogu jõudis läbirääkimiste mandaadis kokkuleppele 2016. a detsembris. 28. veebruaril kinnitas oma algpositsiooni läbirääkimisteks ka Euroopa Parlament. Muudatused puudutavad otseselt ka Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise süsteemi. Muudatuste tähtsuse tõttu on muudetud IV direktiivi hakatud nimetama ka V rahapesu direktiiviks.

Direktiivi muudatuste sisuks on:

1. määratleda kohustatud isikutena virtuaalväeringute raha vastu vahetamise teenuse ja virtuaalväringu rahakotiteenuse pakkujad;
2. vähendada anonüümsete ettemaksukaartide kasutamise võimalusi;
3. suurendada rahapesu andmebüroode pädevusi informatsiooni saamisel ja vahetamisel;

4. võimaldada rahapesu andmebüroodel ja teistel pädevatel asutustel tuvastada maksekonto omanikke (luua maksekontode register või andmevahetussüsteem);
5. saavutada ELis ühtsem kontroll suure riskiga kolmandatest riikidest pärit klientide üle;
6. suurendada äriühingute ja usaldusfondide (*trust*) läbipaistvust;
7. ühendada tegelike kasusaajate registrid ning võimaldada kinnistusregistrile ligipääs.

Malta (oli Euroopa Liidu Nõukogu eesistuja 2017 I poolaastal) ja Eesti eesistumiste ajal toimus kokku 9 triloogi Euroopa Parlamendiga, nendest viis Malta eesistumise ja neli Eesti eesistumise ajal. Viimane triloog leidis aset 13.–15. detsembril 2017. Triloogide ettevalmistamiseks toimus neli liikmesriikide esindajate töögrupi kohtumist ning korraldati mitukümmend kahepoolset kohtumist.

Direktiivi muudatuste poliitilise tundlikkuse ja olulisuse tõttu ning arvestades, et liikmesriigid endiselt rahapesu tõkestamise IV direktiiv alles rakendasid, soovis Euroopa Liidu Nõukogu algul kitsamat käsitlust, suunates muudatused väga konkreetselt tuvastatud puudujääkidele (näiteks oli ettemaksukaartide piirmäärade alandamine seotud konkreetselt Pariisi terrorirünakutega, kus terroristid olid neid kaarte kasutanud).

¹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32015L0849>.

² Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile ja nõukogule terrorismi rahastamise vastase võitluse tõhustamise tegevuskava kohta, 02.02.2016, COM(2016) 50 final, p 1.3.

Liikmesriigid ei toetanud ka Euroopa Komisjoni algsest ettepanekust tegelike kasusaajate andmetele avalikkuse ligipääsu. Samas tõhustati ning konkretiseeriti järelevalveasutuste koostöö ja infovahetuse sätteid. Euroopa Parlament soovis aga, vastupidi, avaramat vaadet, muu hulgas põhimõttelisi muudatusi, nagu Euroopa-ülese rahapesu andmebüroo loomist, kohustatud isikute ringi laiendamist ja tegelike kasusaajate andmete täielikku avalikustamist, mida liikmesriigid pidanuksid rakedama veel 2017. a jooksul.

Terrorismi rahastamise tõkestamisega seotud sätete asjus ei olnud kokkulepete saavutamine institutsioonide vahel keeruline. Kõige põhilisemaks vaidlusküsimuseks kujunes aga tegelike kasusaajate informatsiooni avalikustamise ulatus. Euroopa Parlament toetas Euroopa Komisjoni seisukohta, et äriühingute tegelike kasusaajate registritele peaks ligipääs olema avalik. Samas soovis Euroopa Parlament avalikku ligipääsu ka usaldusfondide ja sarnaste õiguslike üksuste tegelikele kasusaajaile (Eestis nn lepingulised õiguslikud üksused ehk üksused, mis ei ole juriidilised isikud). Euroopa Nõukogu arvates peaks ligipääs tegeliku kasusaaja andmeile põhinema põhjendatud huvil (*legitimate interest*) ning liikmesriikidel võiks olla võimalus (kuid mitte kohustus) teha andmeid laiemalt kättesaadavaks.

Enne Eesti eesistumise algust oli Euroopa Nõukogu juba põhimõtteliselt nõustunud Euroopa Parlamendi ja Komisjoni soovidega teha avalikkusele kättesaadavaks äriühingute tegelikud kasusaajad. Lahendada jäi seega usaldusfondide ehk lepinguliste õiguslike üksuste tegelike kasusaajate andmetele ligipääsu küsimus. Kompromissettepanekuna esitas eesistuja variandi, kus nendele andmetele ligipääs põhineks üldiselt siiski põhjendatud huvil, kuid niisuguste lepinguliste õiguslike üksuste puhul, mis on mõne äriühingu omanikud, ka lihtsalt kirjaliku avalduse alusel. Selle ettepaneku Euroopa Parlament lõpuks aktsepteeriski.

Seega jäi viimaseks vaidlusküsimuseks riikliku taustaga isikute kohtlemine, eeskätt Euroopa Nõukogu

ettepanek eristada nn kohalikke (EL) ja kolmandate riikide riikliku taustaga isikuid. Kuigi IV rahapesu direktiiv säärast eristamist ette ei näinud, oli selleks teoreetiline alus FATFi soovitusel olemas. Euroopa Parlament ega ka Komisjon ei pidanud sellist tagasiminekut ELi ühtse õigusraamistiku kõrgetes standardites võimalikuks. Niisiis jõuti läbirääkimiste käigus kokkuleppele alles 15. detsembri õhtuks, kui nõustuti sõnastusega rakendussättes, mille kohaselt vaadatakse üle võimalused riikliku taustaga isikute päritoluriigi järgi erinevaks kohtlemiseks direktiivi rakendamise korralises analüüsis, mille teostab Euroopa Komisjon kaks aastat pärast direktiivi muudatuste jõustumist.

Eesti jõudis ELi eesistujana Euroopa Parlamendiga kokkuleppele. Kokkuleppe kinnitas Alaliste Esindajate Komitee (COREPER) 20.12.2017 ning direktiiv jõustub pärast selle lugemist Euroopa Parlamendis 2018. a kevadel ja avaldamist Euroopa Liidu Teatajas 2018. a suve jooksul. Seejärel on liikmesriikidel aega 1,5 aastat, et võtta sätted üle oma riigi õigusesse.

EUROOPA LIIDU OTSUSTUSPROTSESSIST

Reeglina teeb Euroopa Liit otsuseid meetodil, millega kaasneb Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklis 294 määratletud seadusandlik tavamenetlus. Seadusandlik tavamenetlus tähendab, et Euroopa Komisjoni ettepanekul võtavad Euroopa Parlament ja Euroopa Liidu Nõukogu ühiselt vastu ELi õigusaktid (määruse, direktiivi või otsuse). Tulemuseks on tihedam suhtlus Euroopa Parlamendi ja Nõukogu ehk kaas-seadusandjate ning Euroopa Komisjoni vahel. Lisaks hõlmab tavamenetlus kvalifitseeritud häälteenamusega hääletust nõukogus. Tavamenetlus võib tähendada üht, kaht või kolme lugemist ning lepitusmenetlust. Direktiivi muudatuste menetlus piirdus siiski esimese lugemisega.

Terminid „poliitiline triloog“ ja „tehniline triloog“ pole ELi aluslepingutes reglementeeritud. Mõneti on triloogi kajastatud Euroopa Parlamendi kodukorras (institutsioonide vahelised läbirääkimised seadusandlikus menetluses). Tehniliste kohtumiste eesmärk on lihtsustada tööd poliitilisteks triloogideks, ning kui neil ka jõutakse mingi kokkuleppeni, peab see saama kinnituse poliitilisel triloogil. Kui tavaliselt on eesistujapoolseks peamiseks läbirääkijaks triloogil vastava valdkonna eest vastutav COREPERi (Alaliste Esindajate Komitee) saadik, siis oli meil selles tähtsas trollis Rahandusministeeriumi nõunik Sören Meius, tehnilisi trilooge juhtis Rahandusministeeriumi jurist Ülle Eelmaa. Läbirääkimiste meeskonda kuulusid veel Taivo Põrk Rahandusministeeriumist, Madis Reimand ja Markko Kard rahapesu andmebüroost ning Andres Palumaa Finantsinspeksioonist. Tehnilist ja õiguslikku tuge pakkusid Euroopa Liidu Nõukogu sekretariaat ning õigusteenistus.

Euroopa Parlamendi läbirääkimismeeskonda juhtisid raportöörid J. Sargentini ja K. Karinš ning eesistuja oli Euroopa Parlamendi majandus- ja rahanduskomisjoni (ECON) komitee esimees R. Gualti-

eri. Euroopa Parlamendi meeskonda kuulusid lisaks variraportöörid. Komisjoni poolelt osalesid õigus- ja tarbijaküsimuste peadirektoraadi (DG JUST) peadirektor A. Jour-Schröder ja teised DG JUSTi esindajad ning nende õigusteenistus. Seotud inimesi oli märksa rohkem nii Euroopa Parlamendi, Nõukogu kui ka Komisjoni poolelt. Tehnilistel triloogidel osales seetõttu rohkem ametnikke.

Komisjon peaks olema peamiselt vahendaja ning algatuse teksti ta enam muuta ei saa. Direktiivi muudatuste puhul toetas komisjon hoopis tugevamalt Euroopa Parlamendi seisukohta, kuna see oli nende algsete ideede ja eesmärkidega rohkem kooskõlas. Keerulisem ülesanne oli viimasel hetkel tehtud kompromiss: arutada sõnastusettepanekuid liikmesriikidega ning saada neilt mandaat kõneluste lõpetamiseks. Seda tuli teha telefoni teel ja öötundidel, samal ajal kui Euroopa Parlament ja Euroopa Komisjon ootasid, mis tulemusel eesistuja läbirääkimiste ruumi naaseb.

Kokkuvõttes on direktiivi muudatuste edukas lõpetamine üks Eesti Euroopa Liidu eesistumise edulugusid, mille mõju ja olulisust on raske ülehinnata.

2.3. SUURTE RAHAPESUSKEEMIDE ÕPPETUNNID

2017. aastal jõudsid avalikkuse tugevdatud tähelepanu alla mitu Eesti finantssüsteemi aastail 2011–2015 läbinud rahvusvahelist suuremahulist rahapesuskeemi.

Mahult suurim oli neist Venemaalt läbi Moldova kohtutäiturite toime pandud skeem, mida tuntakse ka Russian Laundromat'ina ning mis kestis 2011. aastast kuni 2014. aasta kevadeni. Rahapesuskeemi esimeses etapis sõlmisid varifirmad fiktiivse laenu- või tarnelepingu, mida ei plaanitudki täita. Üheks lepingu pooleks oli Venemaa firma ning garandiks Moldova resident eraisik. Viimase asjaolu tõttu pöördui lepingust tuleneva võlgnevuse tunnistamiseks Moldova kohtusse. Moldova kohus kinnitas, et lepingu täitmata jätmise

Vene-Moldova rahapesuskeem

Fiktiivsete dokumentide alusel langetati Moldova kohtutes võlgnevust tunnustavad kohtuotsused, mis olid aluseks suurte summade kandmiseks Venemaalt Moldovasse ja sealt edasi valdavalt Läti, ent ka teistesse riikidesse.

Aeg: 2011 kuni kevad 2014

Maht: 20–46 miljardit USA dollarit

Eesti finantssüsteemi läbis vähemalt 1,6 miljardit USA dollarit otse Moldovast ja 380 miljonit USA dollarit Läti kaudu.

tõttu on Venemaa variettevõttel tekkinud võlgnevus, ning Venemaa firma aktseptis selle kohustuse ilma vaidluseta. Sellest hetkest oli olemas näiliselt seaduslik alus rahaülekannete põhistamiseks. Tihti tehti otsus tagaselja, sest võlgnik ei ilmunud kohale. Võlanõue müüdi edasi mõnele madala maksumääraga territooriumil registreeritud äriühingule ning edastati täitmiseks Moldova kohtutäiturile. Moldova kohtutäituri kontrolli all olevale kontole laekus erinevatest allikatest raha võla tasumiseks ning kohtutäitur saatis laekunud vahendid edasi peamiselt Läti pankades avatud mitteresidendist äriühingute kontodele. Nii otse kui ka Läti kontode vahendusel saadeti raha edasi paljudesse riikidesse. Eesti finantssüsteemi läbis suurusjärgus 2 miljardit USA dollarit, mis kanti edasi kümnetesse riikidesse ning tuhandetele firmadele ja eraisikutele terves maailmas. Rahvusvahelises meedias on viidatud, et skeemi maht ulatus 20 miljardi USA dollarini, kuid Venemaa Keskpank on hinnanud mahuks pigem 46 miljardit USA dollarit; on ka neid, kelle sõnul on skeemi maht veel suurem. Kuigi selle skeemi puhul avati mitu kriminaalmenetlust nii Moldovas kui ka Venemaal, on endiselt äärmiselt keeruline, et mitte öelda võimatu tuvastada konkreetse raha seotus konkreetse kuriteoga. Kuigi ülekannete tegemiseks ja raha väljaviimiseks Venemaalt võltsiti dokumente, mille alusel tehti teadvalt ebaseaduslikke kohtulahendeid ning võltsiti arveid, lepinguid ja kauba saatedokumente, mille alusel tehti näilikke tehinguid, on hoolimata kahtlusest tehingute tegeliku olemuse ja vara kontrollimata päritolu suhtes praktiliselt võimatu seostada raha konkreetse eelkuri-teoga.

Moldova II rahapesuskeem kulmineerus novembris 2014, kui kolme päeva jooksul viidi kolmest Moldova pangast (Banca de Economii, Unibank ja Banca Socială) välja ligikaudu 1 miljard USA dollarit. Alates 2012. aastast muutus oluliselt eelmainitud kolme Moldova panga omandistruktuur ning väikeosanikeks said paljud näiliselt eraldiseisvad isikud. Hilisemate analüüside tulemusena on aga näha nii nende osanike kui ka pankade ühist ja koordineeritud tegevust. Need

Moldova II rahapesuskeem

Ilma reaalse tagatiseta laenulepingutega peteti kolmest Moldova pangast välja ligikaudu miljard USA dollarit.

Aeg: november 2014

Maht: ligikaudu miljard USA dollarit

Eestis avatud kontodele laekus mõni miljon USA dollarit otse Moldovast ning vähemalt 70 miljonit USA dollarit Läti kaudu.

Moldova pangad kasvatasid alates 2012. aasta teisest poolest märgatavalt laenuportfelli. Saadud laenud kanti suures osas Läti pankades avatud kontodele ning ringiga laekusid need tagasi Moldovasse, et neid laene teenindada ja õigustada järjest uute laenude väljastamisega. Laenuraha keerutamise ring katkes novembris 2014, kui vahetult enne Moldova parlamendivalimisi viidi nendest pankadest välja peaaegu kogu likviidne vara. 26.11.2014 läksid kolm Moldova panka pankrotti. Jälgede peitmiseks hävitati pankades dokumente ja kustutati digitaalset informatsiooni. Moldovas järgnesid raha kadumisele pikaajalised protestid tänavatel, valitsuse päästeoperatsioon ja eelarvemiljonite suunamine pankade päästmise, kiire inflatsioon, valitsuse vahetus ning muud majanduslikud ja sotsiaal-poliitilised mõjud.

Aseri rahapesuskeem (nn Azerbaijani Laundromat)

Aseri rahapesuskeem

Aserbaidžaanist kanti näiliste tehingute ja fiktiivsete dokumentide alusel raha Eestisse, kus keerutati seda erinevate mitteresidendist firmade kontodel ning pillutati laiali üle kogu maailma

Aeg: 2012 kuni 2015 sügis

Maht: vähemalt 3,9 miljardit USA dollarit ainuüksi Eesti finantssüsteemi kaudu

puudutas Eesti finantssüsteemi otsesemalt, kuigi oli sirgjoonelisem ja lihtsakoelisem kui Moldovaga seotud skeemid. Eesti pankades laekus kontosid omavate mitteresidendist äriühingute kontodele raha mõningalt Aserbaidžaani ettevõtete ja riigiasutuste kontodelt Aserbaidžaani pankadest. Ajavahemikul 2012–2015 laekus Aserbaidžaanist enam kui 3,9 miljardit USA dollarit küsitava päritoluga raha. Kogu skeem on tõenäoliselt veel suurem, sest nii mõnelgi Eestis kontot omanud mitteresidendist äriühingul oli kontosid ka ühes või teises ELi liikmesriigis. Eestis avatud kontodele laekunud vahendid kanti edasi kümnetesse riikidesse ning tuhandetele firmadele ja eraisikutele. Raha eest osteti muu hulgas luksuskaupu, tasuta erinevate isikute õpingute, reiside ja ravi eest ning maksti riigiga seotud lobiorganisatsioonide kulutusi eri riikides.

Venemaa on kehtestanud raha vaba liikumise piirangud väljapoole sealset finantssüsteemi. Seetõttu on Venemaa ettevõtjad otsinud alternatiivseid lahendusi raha kandmiseks Euroopasse. Lisaks meedias kajastatud peegeltehingutele, mis töid Deutsche Bankile suured trahvid, kasutati ka lihtsamat skeemi. Nimelt kanti makseta väärtpaberitehinguga Venemaalt Eesti pankades avatud mitteresidentide kontodele Venemaa aktsiaid ja võlakirju. Need realiseeriti siinse finantssüsteemi kaudu ning realiseerimisest saadud raha kanti siin kontosid omanud mitteresidentidele. Alates 2012. aastast realiseeriti Eesti finantssüsteemi kaudu Venemaalt pärit väärtpabereid enam kui 7,3 miljardi euro ulatuses. Saadud raha kanti edasi kümnetesse jurisdiktsioonidesse ning tuhandetele firmadele eri kaupade ja teenuste eest. Soetatud kaupade (kui neid reaalselt üldse soetati) edasine saatus on ebaselge nagu ka informatsioon, mis vahenditest soetati väärtpaberid, mis algselt Eestisse kanti.

Ainuüksi eelkirjeldatud skeemide kaudu läbis Eesti finantssüsteemi aastatel 2011–2016 enam kui 13 miljardi USD ulatuses küsitava päritoluga raha.

Hoolimata sellest, et rahapesu andmebüroo tuvastas selle skeemiga seotud rahavood juba 2013. aasta kevadel ning alustas samal aastal infovahetust mitme riigiga, et teha kindlaks raha tegelikku päritolu ja edasist kasutamist, lubas mõne kriitilise tähtsusega partneri huvi ja koostöö puudumine sellel skeemil kesta pikka aega, sest puudus võimalus tuvastada raha seost varasemate kuritegudega. Selle skeemi puhul tasub märkida, et kuigi pole kinnitust konkreetsete vahendite pärinemise kohta konkreetsetest eelkuritegudest, on viiteid, et raha edasiste ülekannetega võidi toime panna kuritegusid, kui rahaülekandeid tehti mitmele Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee liikmele ja rahvusvaheliste organisatsioonide juhtivametnikule või nendega seotud isikutele, samuti sportlastele, ajakirjanikele, Aserbaidžaani äri- ja poliitilistele ringkondadele ning paljudele teistele.

Peaaegu eranditult läbisid need rahavood Eesti finantssüsteemi siin mitteresidentidele avatud kontode kaudu. Märkimisväärne osakaal oli Suurbritannias avatud firmadel, kuid esines ka Küprose, Panama, Briti Neitsisaarte ja muude riikide firmasid. Väärtpaberitehingute puhul osales mõni Venemaal registreeritud firmagi. Väga suures ulatuses oli tegemist transiitkannetega, kus saabunud raha kanti kontodelt viivitamatult edasi. Kui paljudel juhtudel kanti saabunud vahendid kohe Eestist edasi, siis väga suures ulatuses tehti eelnevalt kaks või enam ülekannet mitteresidentidest isikute kontode vahel samas pangas. Kuigi pisteliselt koguti ka tehingutega seotud dokumentatsiooni, siis leidub seal sageli vigu ja vastuolusid konto avamisel deklareeritud tegevusega ning muud detailid kinnitavad, et dokumentide kontroll oli pigem formaalne. Pankades ei tekitanud tavaliselt kahtlusi laekuvate maksete kiire edasikandmine ega tehingute suured summad ja nende sagedus ega ka ülekannete lähtumine üksikutest konkreetsetest pankadest neis riikides, millega Eestil on kaubandussuhted väikesed.

Eelkirjeldatud suurtele skeemidele lisaks on hulga-

liselt juhtumeid, kus Eesti finantssüsteemi on läbinud kümned väiksemas mahus küsitava ja kontrollimatu päritoluga rahavood. Need võivad pärineda maksupettustest, fiktiivsete dokumentide alusel juhtkonna poolt kümnetest Venemaa pankadest raha väljaviimisest vahetult enne pankade litsentsi kaotust, suurematest ja väiksematest taristu-, kommunaal- ja muudest arendusprojektidest raha omastamisest, korrupsioonist ning paljudest muudest kuritegudest. Olukorras, kus raha esmase päritoluriigiga koostöö on keeruline ja aeganõudev ning kahtlaste ja küsitava päritoluga rahavoogude puhul pole võimalik saada kinnitust nende legaalse või kuritegeliku päritolu kohta, on rahapesu andmebüroo võimalused kahtlase päritoluga rahavoogude kontrollimiseks ja peatamiseks tugevalt piiratud.

Viimastel aastatel on Venemaal litsentsist ilma jäänud üle 400 panga ning paljude pankade endiste juhtide suhtes on alustatud kriminaalmenetlusi omastamise ja muude süüdistuste alusel. See trend jätkus 2017. aastal ja pole näha, et see 2018. aastal muutuks, mis tähendab omakorda, et raskustesse sattuvate pankade juhid proovivad endist viisi enne litsentsi kaotamist likviidsed varad pangast fiktiivsete tehingutega välja viia. Seetõttu kestab edasi võimalus, et sellistest kuritegudest pärinevaid vahendeid püütakse legaliseerida Eesti finantssektori kaudu.

VÕIMALUSED TÕKESTADA EESTI LÄBIVAD SUUREMAHULISI RAHAPESUSKEEME

Eelkirjeldatud suuremahuliste rahvusvaheliste rahapesuskeemide tõrjumiseks vajaliku süsteemi kolm põhitasandit on:

1. turuosalistel tõrjuvat kahtlasi tehinguid ning kahtlase päritoluga vara;
2. tugev järelevalve ning
3. rahapesijate oht varast ilma jääda.

TURUOSALISTE ENNETUSTEGEVUSED

Rahapesu tõkestamise süsteemis on rahvusvaheliselt põhiohk turuosaliste endi võetavatel ennetavatel meetmetel. Kohustatud isikud peavad tundma oma klienti, rakendama hoolsusmeetmeid, tuvastama klientide vara päritolu, koguma teavet kliendi majandustegevuse kohta jne. Kõik see toimub selleks, et teha kindlaks kahtlasi tehinguid ning tõkestada kuritegeliku raha liikumist finantssüsteemis. Rahapesukahtluse korral või juhul, kui klient ei esita piisavalt andmeid hoolsuskohustuste täitmise ning kliendi tegevuse mõistmise kohta, on finantsasutusel kohustus keelduda tehingu tegemisest ning ärisuhte loomisest. Selleks ei ole vaja tuvastada infot eelkuriteo või vara kuritegeliku seose kohta.

Lihtsustatult öeldes piisab finantsasutusel kahtlaste tehingute ja klientide tõrjumiseks sellest, et ta ei saa aru kliendi vara päritolust või tehingute tegelikust ja majanduslikku loogikat arvestavast sisust. Kui rääkida kõne all olnud skandaalide keskmes olnud pangandussektorist, siis on mõne viimase aasta jooksul üldine hoolsusmeetmete kohaldamise tase ning rahapesu riskide teadlikum juhtimine üldises vaates märgatavalt paranenud. Sellele on kaasa aidanud mitme teguri koosmõju. Oma osa on olnud Finantsinspektsiooni järelevalve- ja ennetustegevustel, regulatsiooni muudatustel, rahapesu andmebüroo koolitustel ja teavitustel finantssektorile kahtlaste tehingute tuvastamiseks, rahvusvahelistel suundumustel, välisriikide järelevalveasutuste poolt teiste riikide pankadele kohaldatud sunnimeetmetel, samuti pangagruppide peakontorites langetatud otsustel riskitaluvuse ja lähenemise kohta rahapesu tõkestamisele. Olukorra paranemist kinnitab ka mitu korda vähenenud rahapesu andmebüroo tähelepanu pälvinud kahtlaste transiitvoogude maht.

TUGEV JÄRELEVALVE

Paraku tuleb alati silmas pidada ohtu, et turuosaliste hulgas leidub neid, kes ohverdavad muud väärtused kasumi teenimise tungile ning on nõus reeglitest mööda vaatama või rakendama neid üksnes näiliselt viisil, mis rahapesu tegelikult ei tõkesta. Sääraste turuosaliste korralekutsumiseks on vaja hästi mehitatud, tugevate sunnimeetmete ning piisava ressursiga paindlikku ja kiirelt reageerivat järelevalvet. Järelevalve käsutuses olevad sunnivahendid peavad olema kahesuguse toimega. Esmalt peavad need heidutama potentsiaalseid rikkujaid reeglite täitmata jätmisest hoiduma; rikkumiste tuvastamisel olema aga sellised, mis võimaldavad sundida kohe ebaseaduslikku käitumist muutma. Finantsinspeksiooni reaktsioon probleemidele, mis kajastusid kõnealustes skeemides, oli tõhus ja aitas nii konkreetse riskikoha kõrvaldada kui ka üldist finantssektori riski maandada.

Uue seadusega mõnevõrra suuremad karistumäärad rahapesu tõkestamise nõuete rikkumise eest, millest oli juttu eespool, on samm õiges suunas. Loodetavasti saab karistusõiguse muudatustega peagi võimalikuks nende tõstmine ka kohasele ning rahapesu tõkestamise direktiiviga nõutud tasemele. Tuleb siiski arvestada, et Finantsinspeksiooni järelevalvetegevus keskendub süsteemsetele probleemidele ja puudujääkidele ning ei tegele üksikute tehingute või juhtumitega. Finantsjärelevalve sekkumine aitab korrastada süsteemi ja tõhustada ennetustegevust, aga ei tegele otseselt rahapesukahtlusega vara või isikutega.

Finantsjärelevalve kestus ning mõjutusvahendite kohaldamine on ajaskaalal mõõdetavad tavapäraselt pigem kuude, mitte tundide, päevade ja nädalatega. Mõne kuu jooksul on sobiva kanali olemasolu korral võimalik musta raha liigutada väga suures mahus.

OHT VARAST ILMA JÄÄDA

Et rahvusvahelistel rahapesijatel tekiks motivatsioon Eesti finantsüsteemi vältida, tuleb tekitada reaalne oht pestavast varast ilma jääda. Võrreldes mõne aasta taguse ajaga on kahtlase päritoluga raha liigutamise võimalusi Eesti pangandussüsteemis leida raskem, ent juhul kui see õnnestub, siis on oht rahast ilma jääda endiselt väga väike.

Eesti õiguspraktika kohaselt on kriminaalmenetluses rahapesu süüteokoosseisu tuvastamiseks vaja tõendada ka vara päritolu kuritegelikust tegevusest. Riigikohtu tõlgenduste kohaselt nõuab vara päritolu tõendamine kuritegelikust tegevusest konkreetse kuriteosündmuse tuvastamist.

Rahvusvaheliste suuremahuliste ja keerukate juhtumite korral, kui raha võib pärineda ka erinevatest allikatest, on praktikas võimatu konkreetsetes tehingutes liikuvat vara kindla kuritegeliku tegevusega siduda. On ilmselge, et Moldova-Vene rahapesuskeemis liikunud miljardid ei ole pärit ühest allikast. Erinevaist allikaist pärit raha segatakse omavahel sedavõrd mitmes kihis ning keerulistes finantsiskeemides, et sellest läbikäivat osa ei ole võimalik praktikas konkreetse kuriteoga siduda isegi juhul, kui rahapesuskeemi sisenevast varast mõne osa suhtes on eelkuriteo fakt tuvastatav. Seda enam on eelkuriteo tuvastamine raskendatud Ida poolt lähtuvate kahtlaste rahavoogude puhul, kus koostöö vara tegeliku päritolu tuvastamiseks tulemusi ei anna.

Reaalset ohtu varast ilma jääda on võimalik tekitada aga tõendamiskoormise überpööramisega rahapesukahtlusega vara suhtes: kui riik näitab ära põhjendatud rahapesukahtluse, siis peab vara omanik ise tõendama vara legaalset päritolu, ja kui isik seda ei suuda, siis pööratakse vara riigi tuludesse. Niisuguse meetmega tekiks kurjategijatel reaalne oht kuritegelikust varast

ilma jääda. See mõjutaks neid valima teisi viise kuritegeliku raha liigutamiseks ning Eesti finantsüsteemi vältimiseks. Ühtlasi aitaks riik sellega finantssektoril rahapesu tõkestamise ülesannet täita. Eesti rahapesu tõkestamise süsteemis on rahvusvahelise transiidi osas tasakaal finantssektori ennetustegevuse ning riigi poolt rahapesijate ja kuritegeliku vara suhtes sunnimeetmete rakendamise vahel paigast ära.

Pööratud tõendamiskoormist ja halduskonfiskeerimist tuleks rakendada üksnes juhtudel, kui vara suhtes esineb kuriteo-, sh rahapesukahtlus. Enne tõendamiskoormise ümberpööramist peab riik tõendama rahapesukahtluse olemasolu. Ettepaneku eesmärk ei ole panna üleüldist vara legaalse päritolu tõendamise kohustust kõigile omanikele ega loobuda üheks tsiviilõiguse alustalaks olevast valduse õiguspärasuse ning omandiõiguse eelduse põhimõttest. Ettepaneku eesmärk on takistada Eesti majandusruumi kasutamist rahapesuks ning panna vara päritolu legaalsuse tõendamise kohustus üksnes kitsale isikute ringile, kelle vara suhtes on põhjendatud rahapesukahtlus, mis võib tekkida näiteks vara päritolu, omanike, tegelike kasusaajate, varaga tehtavate tehingute kohta valeandmete esitamisest või andmete varjamisest. Kindlasti peab see

menetlus alluma kohtu kontrollile nii tõendamiskoormise ümberpööramise otsustamisel kui ka hilisemal halduskonfiskeerimise rakendamisel.

Rahapesu oht Eesti finantsüsteemile ning majandus- ja ettevõtluskeskkonnale kaalub üles ettepanud meetmete piirava mõju selle alla sattuvale kitsale isikute ringile. Oleme probleemi ja halduskonfiskeerimise ettepanekut asjasepuutuvatele ametkondadele nii eelmisel kui ka sel aastal tutvustanud ning oleme lootusrikkad, et tekib tõsine diskussioon lahenduse leidmiseks moel, mis tagab halduskonfiskeerimise sisseseadmise mõjusul ning samas proportsionaalsel ja põhiseaduslikke väärtusi õigel tasandil tasakaalustaval viisil.

Kui seadustega muudetakse tõendamiskoormust rahapesukahtlaste tehingute puhul selliselt, et mitme ebaselge asjaolu ilmnenemise ja võltsimistunnustega dokumentide kasutamise korral tõendamiskoormus muutub ning õiguskaitseasutustel pole ilmtingimata vaja tõendada, millisest konkreetsest kuriteost kuritegelik raha pärineb, siis paranevad oluliselt võimalused takistada käimasolevaid rahapesuskeeme. Selle tulemusel väheneks drastiliselt tõenäosus, et Eestit läbivad rahapesuskeemid ulatuks nähtavas tulevikus uuesti sadadesse miljonitesse või miljarditesse eurodesse.

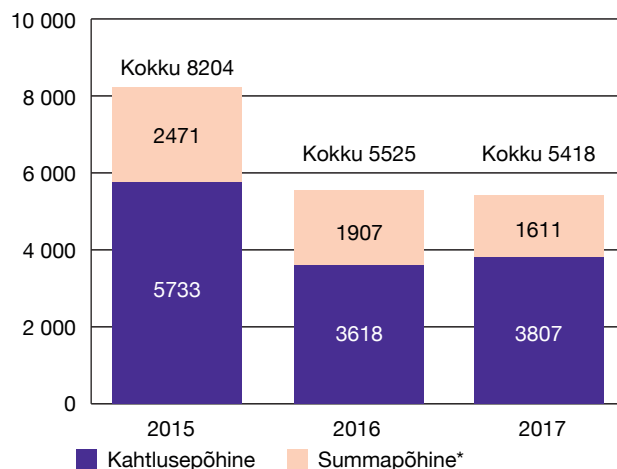

3. ÜLEVAADE RAHAPESU ANDMEBÜROO TÖÖTULEMUSTEST 2017. AASTAL

3.1. ÜLEVAADE BÜROOLE LAEKUNUD TEADETEST JA NENDE ANALÜÜSIMISEST

2017. aastal sai rahapesu andmebüroo (RAB) 5418 teadet (joonis 1), mis on samas suurusjärgus 2016.

JOONIS 1. Rahapesu andmebüroole laekunud teadete arv perioodil 2015–2017

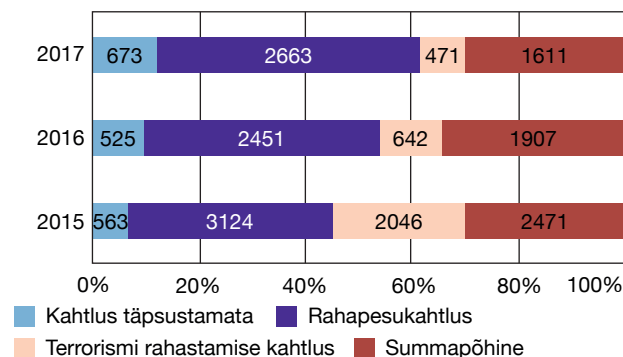

Märkus: summapõhistes teadetes sisalduvad ka need teated, kus teate saatmise põhjus on märkimata.

aasta teadete arvuga. RABile saadetud teadete arv on viimastel aastatel märgatavalt vähenenud. Võrreldes 2014. aastaga sai RAB 2016. ja 2017. aastal poole vähem teateid.

Kahtlusepõhistest teadetest oli ligi 2/3 rahapesu kahtlusega ning 18% terrorismi rahastamise kahtlusega, ülejäänud teateis oli kahtluse põhjus täpsustamata (joonis 2). Võrreldes 2015. aastaga suurenes

JOONIS 2. Teadete jaotumine kahtluse- ja summapõhisuse alusel perioodil 2015–2017

rahapesu kahtlusega teadete osakaal (2015. aastal oli see umbes 55%) ning vähenes terrorismi rahastamise kahtlusega teadete osakaal (2015. aastal 36%). Nendest teadetest, kus oli kahtlus täpsustamata, saabus enamik Eesti riigiasutustelt ja välisriikide rahapesu tõkestamise eest vastutavatel asutustelt.

Nagu varasemal aastal, sai RAB ka 2017. aastal kõige enam teateid finantseerimisasutustelt ja krediidiasutustelt (tabel 1). Teadete arvu üldise vähenemise taustal on krediidiasutuste ning teise riigi asutuste saadetud teadete arv ja osakaal võrreldes 2015. aastaga kasvanud ning finantseerimisasutuste saadetud teadete arv ja osakaal vähenenud.

2017. aastal jäi teadete arv 2016. aastaga võrreldavale tasemele. Viimastel aastatel on teadete arvu

vähenedes tingitud koostöös finantseerimisasutustega teadete kvantiteedi asemel fookuse suunamisest teatamiskohustuse täpsemale ja sisukamale täitmisele. Kahtlusepõhiste teadete kõrval on vähenenud ka summapõhiste teadete arv, mis näitab sularahahetingute vähenemist finantseerimisasutustes.

Rahapesu kahtlusega teadete puhul domineerisid 2017. aastal saatjatena krediidid- ja finantseerimisasutused (tabel 2). Enamik terrorismi rahastamise kahtlusega teadetest saabus finantseerimisasutustelt seoses tehingutega suurema terrorismi rahastamise ohuga riikidesse või sealt pärit isikutega. Ka summapõhistest teadetest pärines enamik finantseerimisasutustelt. Nendes suundumustes ei ole viimastel aastatel märkimisväärseid muutusi olnud.

TABEL 1. Rahapesu andmebüroole saadetud teadete jagunemine teatajate alusel perioodil 2015–2017

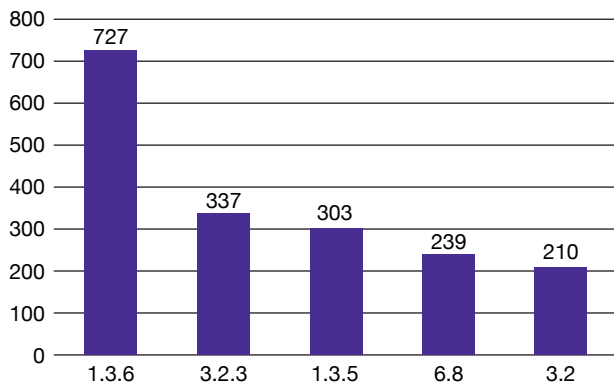
	2015		2016		2017	
	Teateid	Teatajate protsent	Teateid	Teatajate protsent	Teateid	Teatajate protsent
Finantseerimisasutused	5347	65,2	2314	41,9	1866	34,4
Krediidiasutused	1693	20,6	2071	37,5	2313	42,7
Muud eraõiguslikud ettevõtjad	423	5,2	382	6,9	386	7,1
MTÜd ja SAd					2	0,0
Professionaalid	193	2,4	182	3,3	206	3,8
Riigiasutused	200	2,4	172	3,1	271	5,0
Teise riigi asutused	319	3,9	397	7,2	368	6,8
Muud	29	0,4	7	0,1	6	0,1
Kokku	8204	100	5525	100	5418	100

Selgitus: MTÜ – mittetulundusühing; SA – sihtasutus

TABEL 2. Laekunud teadete jagunemine teate saatmise põhjuse ja saatja alusel 2017. aastal

	Kahtlus täpsustamata	Rahapesu kahtlus	Terrorismi rahastamise kahtlus	Summapöhine	Kokku
Krediidiasutused	8	2252	17	36	2313
Finantseerimisasutused	23	351	417	1075	1866
Õnnemängude korraldajad	3	1	34	282	320
Isikud, kes teevad või vahendavad tehinguid kinnisvaraga	0	0	0	2	2
Kauplejad	0	2	0	39	41
Muud eraõiguslikud ettevõtjad	16	1	0	6	23
MTÜd ja SAd	2	0	0	0	2
Professionaalid					
...audiitorid	0	1	0	13	14
...raamatupidamisteenuse pakkujad	1	1	0	4	6
...notarid	3	24	3	138	168
...advokaadid	11	3	0	1	15
...kohtutäiturid	0	0	0	1	1
...pankrotihaldurid	1	0	0	0	1
...muu õigusteenuse osutajad	1	0	0	0	1
Riigiasutused	250	7	0	14	271
Teise riigi asutused	349	19	0	0	368
Muud	5	1	0	0	6
Kokku	673	2663	471	1611	5418

JOONIS 3. Peamised teatamise põhjused rahapesu kahtluse korral 2017. aastal

Selgitus:

- 1.3.6 krediidi- või finantseerimisasutus lõpetab kliendisuhete rahapesu kahtluse või hoolsusmeetmete täitmiseks vajalike dokumentide või asjakohase teabe mitteesitamise või rahapesukahtluse tõttu.
- 3.2.13 esinevad muud juhendis nimetatud tunnused ebahariliku tehingu kohta kontol, mis võivad osutada ebaseaduslike tegevusele.
- 1.3.5 krediidi- või finantseerimisasutus keeldub kliendisuhete loomisest rahapesu kahtluse või hoolsusmeetmete täitmiseks vajalike dokumentide või asjakohase teabe mitteesitamise / ebapiisavuse tõttu.
- 6.8 isik teostab ülekandeid teistele isikutele erinevatesse riikidesse, mis ei vasta kliendi tavapärasele tegevusele.
- 3.2 ebaharilik tehing isiku kontol.

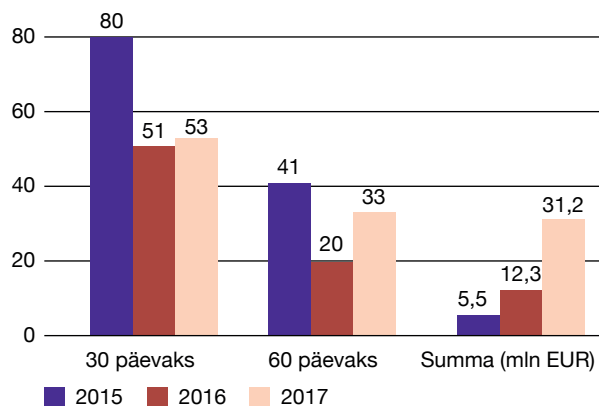
2017. aastal oli rahapesu kahtlusega teadete puhul levinum teatamise põhjus kliendisuhete lõpetamine rahapesu kahtluse või hoolsusmeetmete täitmiseks vajalike dokumentide või asjakohase teabe esitamata jätmise tõttu (joonis 3). See ilmestab pankade tegevust kliendibaasi korrastamisel ning riskiga klientide suhtes tugevdatud hoolsusmeetmete kohaldamisel. 2015. aasta levinum indikaator 6.8 (isik teeb ülekandeid teistele isikutele erinevatesse riikidesse, mis ei vasta kliendi tavapärasele tegevusele) oli 2017. aastal sageduselt neljas.

Terrorismi rahastamise kahtlusega tehingute puhul olid 2017. aastal nagu varasemalgi aastail sagedaimad teatamise põhjused ülekanded suurema terrorismi rahastamise ohuga riikidesse või tehingud selliste riikidega seotud isikutega ilma arvet avamata.

3.1.1. VARA KÄSUTAMISE PIIRANGUD

RABil on õigus peatada tehing või piirata vara käsutamist, kui esineb rahapesu või terrorismi rahastamise kahtlus. 2017. aastal piiras RAB konto käsutamist 30 päevaks 53 korral ning 60 päevaks 33 korral (joonis 4). Varade kogumaht, mille käsutamist RAB piiras, oli 31,2 miljonit eurot.

JOONIS 4. Rahapesu andmebüroo seatud pangakontode käsutamise piirangud 2015.–2017. aastal

3.2. ÜLEVAADE BÜROO EDASTATUD MATERJALIDEST

Kui RAB otsustab analüüsi põhjal, et tegemist võib olla rahapesu või terrorismi rahastamise või nendega seotud kuritegudega, edastab ta materjali teistele õiguskaitseasutustele. 2017. aastal saatis rahapesu andmebüroo teistele õiguskaitseasutustele 242 materjali, neist 70% olid vastused päringutele ja teabeks saadetud info (tabel 3). Kriminaalmenetluse alustamise otsustamiseks saadeti 14 materjali. Seisuga 31.12.2017 alustas uurimisasutus menetluse 13 puhul (kaheksal korral rahapesu ja viiel korral muu süüteo tunnustel), sh ühe

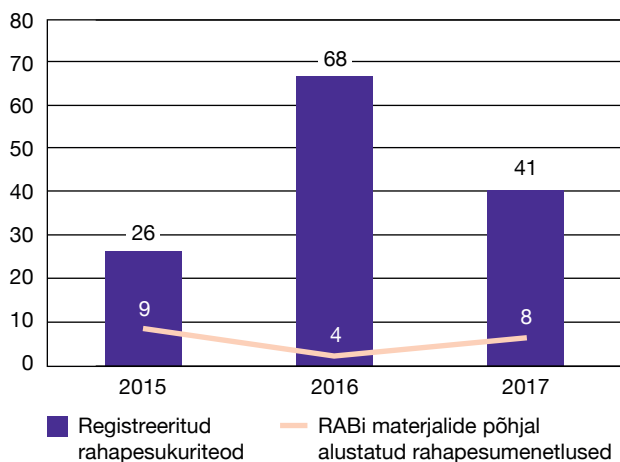
kuriteoavalduse puhul alustas uurimisasutus kolme kriminaalasja menetlust. Kahe kriminaalasja alustamise otsustamiseks RABi saadetud materjali korral lisati info olemasolevale kriminaalasjale ning ühel juhul otsustas uurimisasutus kriminaalasja mitte alustada. Olemasoleva kriminaalasjaga liitmiseks saadeti 59 materjali. Kolme rahapesu tunnustel alustatud kriminaalmenetluse puhul oli oletatavaks eelkuriteoks arvutikelmus, neljal kelmus ning ühel maksukuritegu.

TABEL 3. Rahapesu andmebüroo poolt õiguskaitseasutustele edastatud materjalid perioodil 2015–2017

	2015	2016	2017
Kriminaalmenetluse alustamise otsustamiseks	14	12	14
... seisuga 31.12 alustatud kriminaalmenetlused	12	10	13
... sh alustatud rahapesumenetlused	9	4	8
Olemasoleva kriminaalasjaga liitmiseks	45	51	59
Vastused päringutele, saadetud päringud, teabeks	146	118	169
Uurimiseks edastatud materjalid	205	181	242

2017. aastal alustati Eestis rahapesu tunnustel 41 menetlust, neist viiendik ehk kaheksa RABi saadetud materjali põhjal (joonis 5).

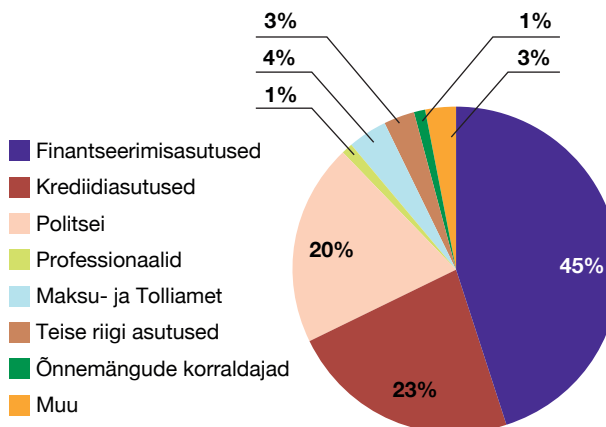
JOONIS 5. Eestis registreeritud rahapesukuritegude arv ja rahapesu andmebüroo poolt uurimisasutustele edastatud materjalide põhjal alustatud rahapesumenetluste arv aastatel 2015–2017

Märkus: info registreeritud rahapesukuritegude arvu kohta on saadud Justiitsministeeriumilt.

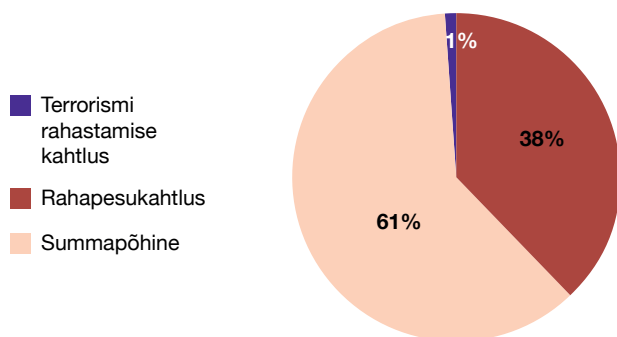
Seadusest tulenevalt ei edasta RAB uurimisasutustele talle laekunud teateid ega avalikusta teate saatnud isikut. Küll peetakse aga RABis edastatud materjalide aluseks olevate teadete arvestust. Sarnaselt kahe eelneva aastaga põhines kõige suurem osa edastatud materjalidest finantseerimisasutustelt, krediitiasutustelt ning riigiasutustelt saadud infol (joonis 6).

JOONIS 6. Edastatud materjalides kasutatud rahapesu andmebüroole laekunud teadete jagunemine teatajarühma alusel aastal 2017

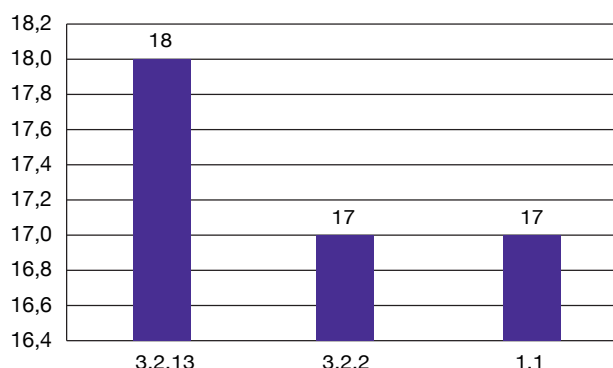
Veidi vähem kui 2/3 edastatud materjalidest põhines 2017. aastal summapõhisest teatamiskohustusest tuleneval infol, mis viitab selgelt, et 2008. aastal rakendunud seadusesäte on rahapesu tõkestamise seisukohalt tähtis (joonis 7).

JOONIS 7. Edastatud materjalides kasutatud teadete jagunemine põhisuse alusel 2017. aastal

Sarnaselt 2015. aastaga olid rahapesu kahtluse põhistest indikaatoritest edastatud materjalide aluseks olnud teadetes levinuimad isiku tavapärasele tegevusele mittevastavad tehingud (joonis 8).

JOONIS 8. Levinuimad teatamise indikaatorid edastatud materjalide aluseks olevate rahapesu kahtlusega teadete korral 2017. aastal

Selgitus:

3.2.13 esinevad muud juhendis nimetatud tunnused ebahariliku tehingu kohta kontol, mis võivad osutada ebaseaduslikele tegevusele.

3.2 ebaharilik tehing isiku kontol.

3.2.2 üksik ebatavaliselt suur, harilikule käibele mittevastav ja/või piisavalt põhjendamata välismakse.

3.3. RIIGISISENE JA RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ

2017. aastal nagu ka varasematel aastatel pakkusid RABi ametnikud metodoloogilist tuge ja korraldasid erinevaid koolitusi kohustatud isikute ja turuosaliste juures. Kokku tegid RABi ametnikud 2017. aastal 14 rahapesu tõkestamise teemalist koolitust, kus osales veidi vähem kui 600 inimest (tabel 4). Koolitati nii

pankade kui ka äriühinguteenuse pakujate ning teiste finantssektori ettevõtete töötajaid, kauplejaid, nota-reid, pangandusõigusega tegelevaid juriste ja raamatupidajaid. Lisaks esinesid RABi ametnikud erinevatel konverentsidel ning osalesid ettekannetega seminaridel, töötubades, koolitustel ja muudel üritustel.

TABEL 4. Rahapesu andmebüroo korraldatud koolitused 2015.–2017. aastal

	2015	2016	2017
Koolituste arv	17	13	14
Osavõtjate arv	719	316	588

RABi koostööpartnerid on ühelt poolt kohustatud isikud ning teiselt poolt õiguskaitse- ja järelevalveasutused. Finantssektoris on heaks koostööpartneriks Eesti Pangaliit, kelle abil korraldame koostööd pankadega. Regulaarsetel Pangaliidu rahapesu tõkestamise toimkonna koosolekutel arutame nii jooksvaid küsimusi kui ka uusi suundumusi. Oluline on infovahetus ja koostöö ka suuremate teatajatega ning mitme teise kohustatud isiku katusorganisatsioonide ja liitudega. Eelmisel aastal jõustunud uus rahapesu ja terrorismi rahastamise seadus tõi kaasa hulga selgitamist ja lahendamist vajavaid küsimusi, mistõttu infovahetus ja selgituste jagamine kohustatud isikutele oli viimaste aastate võrdluses üks aktiivsemaid.

Järelevalveülesannete täitmisel on meie koostööpartnerid Eesti Advokatuur, Notarite Koda ja Finantsinspeksioon. Koostöö Finantsinspeksiooniga rahapesu tõkestamisel on eriti tähtis, arvestades finantssektori olulisust rahapesu tõkestamise süsteemis. Seetõttu on infovahetus Finantsinspeksiooniga eriti tihe. Finantsinspeksiooni järelevalvetegevuste mõju turuosaliste tegevusele on tajutav ning Finantsinspeksiooni viimaste aastate tegevus rahapesu tõkestamise järelevalves on turuolukorda õiges suunas mõjutanud. Head koostööpartnerid rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise ning rahvusvaheliste finantssanktsioonide rakendamise tõhusa õiguskeskkonna kujundamisel on Rahandusministeerium, Siseministeerium ning Välisministeerium. Rahandusministeeriumi rahapesu tõkestamise valitsuskomisjoni ja osalemise kaudu oleme otseses kokkupuutes nii rahapesu ja terrorismi rahasta-

mise tõkestamise riikliku poliitika kui ka õigusloome kujundamisega.

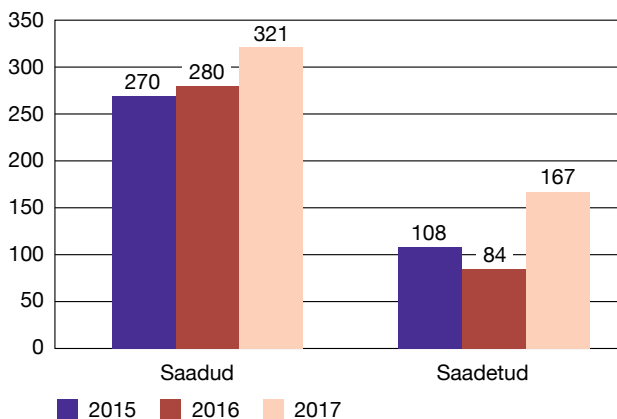
RABi koostöö uurimisasutustega on endist viisi tihe ning sellest sündivaid lahendusi kriminaalmenetlustes kajastame oma aastaraamatus järjepidevalt. Enamasti on RABil võimalik koguda finantsinfot teiste riikide rahapesu andmebüroode kaudu ja niiviisi aidata kiiremini tuvastada välisriikides raha liikumist ning kuritegude toimepanijaid. Maksupettuste toimepanijad kasutavad oma jälgede segamiseks palju välisriikides avatud ettevõtteid ja pangakontosid. Selles valdkonnas on võimalik kiire infovahetuse korral efektiivsemalt tuvastada edasisi rahaliikumisi ning seoseid kurjategijate vahel. Hea näitena kiirest ja tulemusi andnud koostööst Maksu- ja Tolliameti, rahapesu andmebüroo ning kriminaalasja menetlenud politseiüksuse vahel, mille tulemusena konfiskeeriti suur kogus sularaha, mille pidas kinni Maksu- ja Tolliamet, anname ülevaate rahapesuskeemidele pühendatud peatükis. Uurimisasutustele esitame infot kuritegude tõkestamise, tuvastamise ning kohtueelse uurimise kohta. Uurimisasutustele edastatud kuriteoavalduste, vastatud päringute ja muu saadetud info kohta saab ülevaate tabelist 3.

Rahvusvaheline koostöö on üks RABi tegevuse alustalasid, kuna rahapesu puhul on sageli tegemist piiriülese õigusrikkumisega, kus ühes riigis toime pandud kuriteoga saadud ebaseaduslik tulu kantakse jälgede peitmiseks erinevaid riike läbivate tehinguaalade kaudu kiiresti edasi. Rahapesu andmebüroo on regulaarselt osalenud rahvusvahelisel kohtumisel Egmont Grupis, Euroopa Nõukogu ekspertkomisjonis MONEYVAL (Committee of Experts on the Evaluation of Anti Money Laundering Measures) ja Euroopa Liidu rahapesu andmebüroode koostöövõrgustikus EU FIU Platform (European Union Financial Intelligence Units Platform).

2017. aastal saabus RABile 321 päringut kokku enam kui 40 riigist. Samal perioodil saatis RAB ise 167 päringut 42 välisriiki (joonis 9). Suur saadud päringute arv näitab rahapesukuritegude piiriülesust ning seda,

et RAB aitab kaasa rahapesu tõkestamisele ja terrorismi rahastamise takistamisele mitte üksnes riigisiselt, vaid ka rahvusvahelises ulatuses. RABi keskmine välispäringule vastamise aeg oli 2017. aastal 14 päeva.

JOONIS 9. Rahapesu andmebüroole saabunud ja andmebüroo saadetud välispäringute arv aastail 2015–2017

Enim välispäringuid saabus Lätist (53), Venemaalt (31), Leedust (30), Ukrainast (28) ja Soomest (26) ning kõige rohkem saadeti Eestist välispäringuid Lähti (26) ja Venemaale (18).

Soome politsei 2016. aasta aastaraamatus on muu hulgas mainitud, et majanduskuritegude arv on tõusutrendis ning enim on kasvanud raskendavatel asjaoludel toime pandud maksupettused ja rahapesu. Arvestades Eesti ja Soome majanduse tihedat seotust ning Soome partnerasutustest RABile saadetud päringute endiselt suurt hulka, on põhjust eeldada, et ka lähiaastatel on rahapesu tõkestamise alane koostöö Eesti ja Soome õiguskaitseasutuste vahel tihe.

Riiklik rahapesu ja terrorismi rahastamise riskihinnang avaldati Lätis 27. aprillil 2017. Selles esile toodud

järeldused toetavad RABi analüüse ning kinnitavad meedias suuremate rahapesuskeemide kohta avaldatud infot, et suuremad rahapesuriskid kaasnevad Lätist Eestisse saabunud rahavoogudega, mitte vastupidi, ning viimastel aastatel on ka Läti poolt tulnud kahtlaste rahavoogude mahud ja riskid vähenenud.

RABi ja Ukraina partnerasutuse koostöö on viimastel aastatel olnud tihe mitte üksnes seetõttu, et riikide vahel on tihedad majandussidemed ning paljud ukrainlased soovivad asutada Eestis oma ettevõtet, vaid ka selle pärast, et RABi ja Ukraina kolleegide vahel on sage infovahetus seoses Ukraina eelmise võimuliidi omastatud varadega, mis on osaliselt liikunud Eesti krediitiasutustes avatud kontode kaudu. Koostöö Ukraina ning veel paljude riikide partnerorganisatsioonidega on oma mahult ja tulemustelt pretseedenditu. Nii õnnestus Ukrainal erinevates riikides blokeerida ning osaliselt ka riigile tagasi võita enam kui 1,5 miljardit USA dollarit, mida seostati varasema võimuliidi toime pandud kuritegudega.

Samuti on Eesti teinud koostööd Ukraina partnerasutusega mitme Ukraina riigiettevõtte asjus, kes on teinud ebaselge majandusliku sisuga lepingute alusel suuri ülekandeid Eestis kontosid omavatele ettevõtetele.

Venemaa Keskpank avaldas veebruaris 2017 metoodilise juhendmaterjali, milles rõhutati, et erinevate kohtuotsuste alusel ning osaliselt ka täitemenetlussüsteemi kasutades viiakse Venemaalt välja kontrollimata päritolu raha, mille rahapesuriskid on kõrged. Sarnast skeemi kirjeldas oma 2016. aasta tegevusaruandes ka Rosfinmonitoring. Ka 2017. aastal täheldas RAB mitut niisugust tehingut Vene kohtutäiturite kontodelt.

Nii RABi kui ka Moldova partnerorganisatsiooni viimased aastaraamatud näitavad asutuste tihedat koostööd. Arvestades varasemates osades kirjeldatud rahvusvahelisi rahapesuskeeme, mille vahendusel jõudis Moldova krediitiasutustest kas otse või kaude rahavoog ka Eestisse, ei ole kahe riigi tihe ja tulemuslik koostöö üllatav.

Juhtudel, kus

- Eesti finantssüsteemi läbivad ainult raha transiitvood ehk arvelduskonto valdaja on mitteresident ning kontoga seotud isikud ei ole samuti Eesti residentid,
- võimalikust kuriteost pärit vahendid on pärit välisriigist ja
- pärast nende Eestis asumatel kontodel „keerutamist“ liigub raha Eestist välja ning
- selle eest soetatakse varasid järjekordses välisriigis, on Eestis kriminaalmenetluse läbiviimine oluliselt raskendatud ning sageli sisuliselt võimatugi. Sellistel juhtudel on otstarbekam teha rahvusvahelist koostööd välisriikide partnerorganisatsioonidega.

3.4. JÄRELEVALVE

RABi seadusest tulenev ülesanne on teha riiklikku järelevalvet teatud turuosaliste üle. Need ülesanded on RABile seatud nii rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses kui ka rahvusvahelise sanktsiooni seaduses. 2017. aasta märksõna on järelevalve valdkonnas IV rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise direktiivile vastava uue rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse (RahaPTS) jõustumine, mille olulisemaid muudatusi järelevalve aspektist lühidalt tutvustame.

Uues RahaPTSis on kohustatud isikutele kehtestatud eelmisest seadusest veelgi suurem kohustus võidelda rahapesu ja terrorismi rahastamisega riskipõhise lähenemise meetodil. See tähendab, et ettevõtte peab teadma oma valdkonnas ja oma klientide ringis esineda võivaid rahapesu ja terrorismi rahastamise riske ning maandama neid tõhusate meetmetega. Veel enam – peale riskide teadvustamise tuleb need kirjalikult ettevõtte riskihinnangu dokumendis fikseerida ning seda dokumenti vajaduse korral ajakohastada.

Muutunud on kohustatud isikute ring. Võrreldes vana seaduse sõnastusega on kauplejate subjektsuse tekkimise piirmäär langetatud järgmiselt: kui vanas

See ei ole paraku alati lihtne ega tulemuslik, sest mõnel juhul puudub kas raha lähteallikaks olnud kuritegude toimepanemise riigi või raha edasise tarbimise ja investeerimise sihtkohariigi menetlushuvi või -ressurs. Samas on ka positiivseid näiteid, kus ühel või mõlemal poolel on huvi avastada toimepandud kuriteod, tuvas-tada nende toimepanijad ning hoida ära kuritegudest saadud vahendite paigutamine legaalsesse majandusse. Siinkohal tuleb tunnustada viimastel aastatel aktiivistunud uuriva ajakirjanduse rolli, mis on juhtinud avalik-kuse tähelepanu mastaapsetele majandus-, ametialastele ja muudele kuritegudele ning pole lasknud õiguskaitse-asutustel neid teemasid unustada.

seaduses sai kaupleja subjektiks, kui ta aktsepteeris oma kauba või teenuse eest tehinguna sularahas 15 000 eurot ja enam, siis on uues seaduses piirmäär langetatud 10 000 eurole, kusjuures subjektiks kvalifitseerutakse enam mitte üksnes sularaha vastuvõtmisel, vaid ka üle 10 000 euro suuruse summa sularahas tasumisel. RABi hinnangul võib see muudatus tuua kaasa sularaha populaarsuse vähenemise igapäevastes kauplejate vahelistes majandustehingutes, mis ületavad mainitud piirmäär (üle 10 000 euro), kuivõrd seaduse nõuded kohalduvad mõlemale tehingu poolele ning mõlemad pooled peaks tehingut tehes kohaldama teise osalise korral hoolsusmeetmeid. Ka mittetulundusühingute puhul on piirmäär vähenenud, nüüd kvalifitseeruvad mittetulundusühingud RahaPTSi kohustatud isikuks, kui neile tasutakse või nad tasuvad ise sularahas üle 5000 euro suuruse summa.

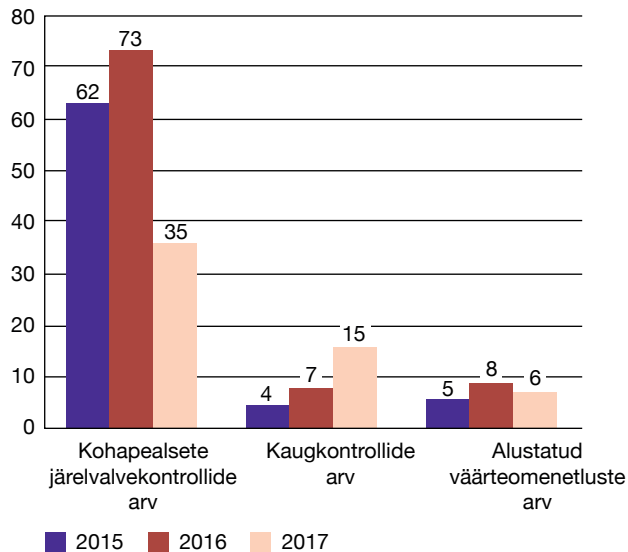
Seadusest on kaotatud alternatiivse maksevahendi teenuse pakkuja mõiste. See on asendatud virtuaalvääringu pakkuja mõistega ning hõlmab kahe teenuse pakkujaid: virtuaalvääringu raha vastu vahetamise teenuse pakkujaid ja virtuaalvääringu rahakotiteenuse pakkujaid. Seaduse nõudeid täites on nende kahe teenu-

sepakkujat puhul üks olulisi muudatusi see, et neid ei liigitata erinevalt vana seaduse käsitlusest finantseerimisasutuste alla, mistõttu on regulatsioon mõnes mõttes leebem.

Seaduse kohustatud isikute ringi on uue seadusega laiendatud ning lisandunud on uued teenused, mille osutamine toob kaasa kohustatud isiku rolli RahaPTS-i mõistes. Lisaks juba mainitud virtuaalväeringuga seotud teenuste pakkumisele peetakse kohustatud isikuteks uue seaduse järgi ka piiriülese sularahaveo teenuse pakkujaid; hasartmängukorraldajatest on õnnemängude korraldajate hulka lisatud ka toto, osavusmängude ja loterii korraldajad.

2017. aastal olid järelevalvetegevustes muutunud seaduse tõttu suurema tähelepanu all kauplajad, kellele tasuti sularahas üle 15 000 euro. Kuna nimetatud isikute puhul langetati seadusemuudatusega kohustatud isikuks saamise piirmäär 10 000 euronit, oli üks järele-

JOONIS 10. Järelevalvekontrollid ja väärteomenetlused perioodil 2015–2017

valvekontrollide eesmärke teavitada sektori ettevõtteid uutest nõuetest. Kuna sektoris viidi 2016. aastal läbi juba mitu kontrollimenetlust, sai paljusid kohustatud isikuid järelekontrollida ning anda ettevõttele hinnang rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise protseduuri arendamise teostuse kohta. Üldjoontes võib öelda, et sularaha kasutamine toodud summades on kauplajate hulgas pigem langustrendis ning mitmed kauplajad on suurtest sularahatehingutest seoses suhteliselt rangete RahaPTS-i nõuete rakendamisega loobunud.

Kauplajate kõrval on järelevalvetegevuses pööratud rohkem tähelepanu raamatupidamisteenuse pakkujatele. Kuigi selles sektoris suuremahuliste finantsarveldustega oma klientidega ei tegeleta, saavad teenuse pakkumisel raamatupidamisteenuse pakkujatele paratamatult teatavaks klientide tehingud, mistõttu on

TABEL 5. Rahapesu andmebüroo 2017. aastal tehtud järelevalvekontrollide jagunemine kontrollitud isiku tegevusala alusel.

	2017
Raamatupidamise teenuse pakkujad	16
Valuutavahetajad	10
Kauplajad	6
Pandimajapidajad	5
Usaldusfondide ja äriühingute teenuste pakkujad	4
Alternatiivsete maksevahendite teenuse pakkujad	4
Makseteenuse pakkujad*	3
Finantseerimisasutused	1
Väärismetalli ja -toodetega tegelevad isikud	1
KOKKU	50

* Tegemist rahvusvahelise finantssanktsiooni järelevalvega.

neil hea ülevaade kliendi tegevusest ning peab olema tuvastatav ka võimalik rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtlane tegevus (millest raamatupidamisteenuse pakkuja peab teavitama RABi). Kuna sektorist laekunud teadete määr on olnud pigem madal, oli üks järelevalve eesmärke suurendada sektoris tegutsejate hulgas teadlikkust rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise kohta.

3.5. TEGEVUSLUBADE VÄLJASTAMINE

Tegevuslubade taotlemise huvi oli 2017. aasta endiselt suur ning väljastatud tegevuslubade hulk näib trendina liikuvat edasi vähemalt 2018. aasta algusesse (joonis 11). RAB andis 2017. aasta jooksul välja 103 uut tegevusluba (taotlusi oli kokku 108); 31. detsembriks 2017 olid kõik tegevusloa taotlused lahendatud. 2017. aasta jooksul andis RAB tegevusloa 25 usaldusfondide ja äriühingute teenuse pakkujale, 22 finantseerimisasutusele, 19 valuutavahetajale, 15 alternatiivsete maksevahendite teenuse pakkujale, 11 väärismetalli, vääriskivide kokkuostu või hulgimüügiga tegelevale ettevõtjale, 4 tegevusluba virtuaalvääringu raha vastu vahetamise teenuse pakkumiseks, 2 tegevusluba virtuaalvääringu rahakotiteenuse pakkumiseks ning 5 tegevusluba pandimajapidajatele.

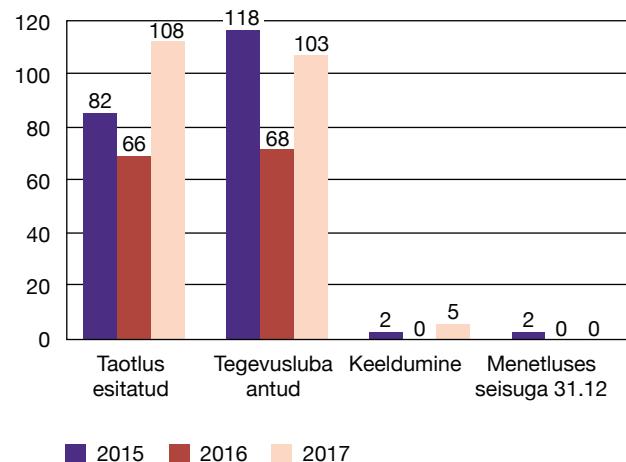
Uue seaduse olulisim muudatus tegevuslubade valdkonnas on asjaolu, et RAB võib tegevusloa kehtetuks tunnistada, kui tegevusega ei ole senise kaheaastase perioodi asemel alustatud kuue kuu pikkuse perioodi jooksul. Selle muudatusega korrastatakse teenust reaalselt pakkuvate ettevõtete arvu turul, et majandustegevuse registris, mis RABi väljastatud tegevuslubasid kajastab, oleks võimalikult täpsed andmed tegelike teenusepakkujate kohta.

2017. aastal korraldas RABi järelevalvetalitus 50 järelevalvemenetlust (joonis 10). Kontrollide tulemusel alustati kuuel korral väärteomenetlust.

Kõige rohkem järelevalvekontrollide tehti raamatupidamisteenuse pakkujate ja valuutavahetajate juurde (tabel 5).

2017. aastal tekkis olukordi, kus RABi väljastatud tegevusluba võidi kasutada petlikult ettevõtte usaldusvääruse suurendamiseks teises jurisdiktsioonis finantsteenuste pakkumiseks. RAB rõhutab, et RahaPTS § 70 alusel väljastatavad tegevusload annavad õiguse pakkuda teenust Eesti Vabariigis ja ainult seda teenust, milleks luba on taotletud.

JOONIS 11. Tegevusloa taotluste ülevaade 2015–2017

4. RAHAPESU KOHTULAHENDID 2017. AASTAL

4.1. KRIMINAALMENETLUSED

2017. aastal jõustus Eestis 12 rahapesu kohtuotsust, 31 isikut mõisteti rahapesus süüdi ja 2 õigeks. Rahapesu kohtulahendite analüüs näitab, et erinevalt eelmistest aastatest, kus valdavaks rahapesu eelkuriteoks oli arvutikelmus, olid 2017. aastal kohtulahendini jõudnud

rahapesujuhtumid palju mitmekesisemad: eelkuriteod olid arvutikelmuste kõrval soodustuskelmus, investeerimiskelmus, maksukuritegu, altkäemaksu võtmine ja kuritegelikus grupis osalemine.

INVESTEERIMISKELMUS JA RAHAPESU [1-15-8500]

2017. aastal jõustus Tartu ringkonnakohtu otsus, kus neli isikut (kolm inimest ja üks ettevõtte) mõisteti süüdi investeerimiskelmuses ja rahapesus. Skeem oli lühidalt järgmine.

NL ja AS pakkusid 2013. aastal koos eeluurimisel

tuvastamata jäänud isikutega internetis avatud kodulehekülgede vahendusel avalikkusele võimalust investeerida VladimirFX-nimelisse investeerimisfondi, sõlmisid investeerida soovinud isikutega kirjalikke kokkuleppeid nendelt investeerimiseks makstava raha haldamiseks ja sellega seonduvate teenuste osutamiseks, esitasid arveid investeeritava raha vastuvõtmiseks, võtsid vastu investeerimiseks makstud raha ning tegid investoritele

väljamakseid. Investoritele lubati 1–10% igakuist tulu ja seda, et raha investeeritakse rahvusvahelisele valuutaturule Forex. Tegelikult ei olnud NLil, ASil ja nendega koos kelmuse toime pannud isikutel kavatsust laekunud raha investeerida ning täita klientidega sõlmitud kokkuleppeid, vaid raha omastada. Kokku said kurjategijad investoritelt umbes 1,54 miljonit USA dollarit ehk umbes 1,16 miljonit eurot ning panid toime investeerimiskelmuse. See raha laekus OÜ VT kontole.

Et varjata investeerimiskelmusega saadud raha kuritegelikku päritolu ning tegelikke omanikke, tegid NL, AS ja eeluurimisel tuvastamata jäänud isikud rahaga erinevaid toiminguid:

- väljastasid fiktiivseid arveid (need allkirjastas SS, kes andis ka oma isikutunnistuse, arvelduskonto internetipanga kasutajatunnuse ja parooli ning deebetkaardi eeluurimises tuvastamata isikule, kes jagas neid ASI ja NLiga), et jätta mulje lepingust, mida tegelikkuses ei olnud sõlmitud. Olematu teenuse eest „tasuti“ OÜ VT kontot kasutades investeerimiskelmusest saadud rahaga;
- ostsid 21 kilogrammi investeerimiskulda ja andsid selle üle isikule, kelle isikut ei õnnestunud eeluurimises tuvastada.

NLi ja ASI karistas kohus 3-aastase vangistusega, millest pöörati kohesele täitmisele kuus kuud. SSile mõistis kohus kahe aasta ja kuue kuu pikkuse reaalse vangistuse. OÜ VT karistuseks määras kohus 10 000 eurot.

SOODUSTUSKELMUS JA RAHAPESU (1-17-7478)

HK, kes oli sihtasutuse KS liige, esitas sihtasutuse KS nimel Ettevõtjate Arendamise Sihtasutusele (EAS) projekti „K sadama rekonstrueerimine“ aruannetes valeandmeid tööde kohta, mida tegelikult ei tehtud, tehti

osaliselt või rahastati topelt teiste riigihangete kaudu. Valeandmete esitamise eesmärk oli saada pettuse teel soodustust; sellega tekitati EASile varalist kahju 179 425 eurot.

Et oma plaane ellu viia (st pettuse teel soodustuste saamise eesmärgil), kihutas HK ATd, Ppd ja PKd võltsima tehtud tööde tõendites tööde mahte ning esitas EASile valeandmeid sadama ehituse tegeliku maksu- muse kohta.

Rahapesu toimepanemisse kaasas HK UV. Kokkuleppel HKga nõustus UV varjama pettuse teel saadud 179 425 eurot ja näilike tehingute tegemisega liigutama seda raha edasi SH OÜsse ja F OÜsse, kust oleks raha reaalse tehingutena edasi läinud sihtasutusse KS.

UV otsustas kaasata raha varjamiseks endaga seotud juriidilise isiku SH OÜ, kelle juhatuse liige oli tol ajal KKV (UV abikaasa), kuid tehinguid tegi KKV nõusolekul juriidilises isikus UV. Koos koostasid nad rahapesuskeemi, milles kasutati raha „puhtaks pesemisel“ erinevaid OÜsid, kes esitasid fiktiivseid arveid.

Et varjata EASist väljapetud raha liikumist sihtasutusse KS, saadeti osa raha HK plaani järgi tema endaga seotud juriidilisele isikule OÜ N. Et muuta raha seaduslikuks, koostas HK, olles ise samal ajal sihtasutuse KS juhatuse liige ja esindaja, kaikohtade rendilepingud kogusummas 54 000 eurot, mille järgi sihtasutus KS andis OÜ-le N rendile alates 01.05.2014 kuni 30.04.2034 kaks ujuvaluse kaikohta. Lepingute koguväärtus oli 54 000 eurot.

Erinevate tehingutega realiseeris HK, olles SA KS juhatuse liige ja samal ajal N OÜ faktiline juht, koos UVga, kes oli SH OÜ faktiline juht ja N OÜ juhatuse liige, RSiga, kes oli HT OÜ juhatuse liige, ning TMI kaasabil, kes oli F OÜ juhatuse liige, plaani vara tegeliku omaniku ning ebaseadusliku olemuse ja päritolu varjamiseks. Et EASist väljapetud raha jõuaks tagasi sihtasutusele KS ning et näidata sihtasutusele laekuva raha õiguspärasust ja legaalsust, koostati fiktiivseid arveid, mille järgi kaupa tegelikkuses ei saadatud,

³ Justiitsministeeriumi andmed seisuga 27.01.2018. Kui kohtud sisestavad aasta jooksul veel lahendeid, siis võib arv suurened.

vaid liikus ainult raha. OÜ-de vahel rahaülekannete tegemisega panid skeemis osalejad toime rahapesu. Kohus mõistis HK süüdi soodustuskelmuses ja karistas teda 2-aastase vangistusega, ning rahapesus, mille eest mõistis 4-aastase vangistuse. N OÜ mõistis kohus süüdi rahapesus ja karistas teda rahalise karistusega 6000 eurot.

KAASAAITAMINE ALTKÄEMAKSU VÕTMISELE JA RAHAPESU (1-17-8196)

Kohus mõistis 2017. aastal altkäemaksu võtmisele kaasaaitamises ja rahapesus süüdi isikud KT ja AA.

Kohtu arvates seisnes KT füüsiline kaasabi selles, et ta allkirjastas OÜ X juhatuse liikmena näilised lepingud, võimaldades seeläbi kanda endaga seotud OÜ kontole altkäemaksuga saadud raha, pidas arvestust OÜsse X laekunud raha üle, korraldas selle edasist kasutamist ning aitas kanda altkäemaksuna antud raha erinevate OÜde kontodele. KT vaimne kaasabi seisnes kohtu hinnangul selles, et ta osales skeemi väljamõtlemises, mis võimaldas altkäemaksuna mõeldud raha vastu võtta ning tugevdas teotahtlust.

AA füüsiline kaasabi altkäemaksu võtmisele seisnes kohtu hinnangul selles, et AA koostas OÜ X raamatupidajana näilisi arveid, mis võimaldasid altkäemaksuks mõeldud summade ülekandmist. Kohtus tõendati, et AA oli teadlik, et leping, mille alusel arveid väljastati, oli näiline ning OÜsse laekunud raha pärines kuriteost.

Kokku „pesti“ sel viisil KT ja AA kaasabil ligi 447 000 eurot. Rahapesu toimepanemise eest mõistis kohus KT-le 4-aastase ja AA-le 2 aasta ja 7 kuu pikkuse vangistuse.

KURITEGELIK ÜHENDUS JA RAHAPESU (1-15-693)

2017. aastal mõistis kohus kaks isikut – AV ja AH – süüdi rahapesus, mis seisnes kuritegelikust ühendusest saadud kuritegeliku tuluga tehingute tegemises, et varjata raha ebaseaduslikku päritolu.

Kohus tuvastas, et ajavahemikul 2008–2014 vormistasid AH ja AV viimase kasutuses oleva maasturi BMW X5 erinevate äriühingute nimel liisingusse võtmise ja liisinguvõtjate poolt rendile andmise AHga seotud äriühingule. AH ja AV tegutsesid ühiselt ja kooskõlastatult ning ühise eesmärgi nimel, varjates kuritegeliku ühenduse allstruktuuri juhtimisest ja ühenduse toimepandud kuritegudest saadud tulu ebaseaduslikku päritolu, puhastades seda kuritegelikust taustast ning suunates puhastatud raha legaalsesse majanduskäibesse. Sel moel tekitasid AH ja AV näiliselt olukorra, kus liisingu- ja rendimakseid tasuti äriühingute majandustegevusest saadud rahaga. Tegelikult andis liisingulepinguga võetud kohustuste täitmiseks vajaliku raha AV sularahas AH-le (osaliselt edastas sularaha ka AV ise), kes viis raha omakorda äriühingu juhtidele, kelle nimele oli konkreetsetel ajal liisinguleping sõlmitud. Äriühingu nimel tegutsev isik tasus ülekandega lepingujärgsed kohustused.

Liisingumaksete tasumiseks kasutatud raha ebaseaduslikku päritolu varjati ajavahemikul 2008 kuni AV kinnipidamiseni aprillis 2014 kokku 63 210.58 euro suuruses summas.

Kohus mõistis AV-le rahapesu toimepanemise eest 3-aastase ja AH-le 2-aastase karistuse.

4.2. HALDUSKOHTUMENETLUSED

Uusi kaebusi rahapesu andmehüroo tegevuse peale halduskohtusse 2017. aasta jooksul ei laekunud. Aasta alguses oli halduskohtu menetluses kolm RABi taotlust kanda vara riigi omandisse, kolm kaebust RABi piirangu vaidlustamiseks ja üks kaebus RABi järelevalvetegevuse peale.

Viimases nõuti RABi tegevuse õigusvastaseks tunnistamist ja kahju hüvitamist, kuna RAB teavitas kaebajat otsusest tunnistada majandustegevuse seadustiku üldosa seaduse (MsüS) § 61 lg 1 p 3 ja § 76 lg 4 ning rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse (RahaPTS) § 37 lg 1 p 11 alusel kehtetuks kaebaja üleminekuperioodi tegevuslubade registriandmed, sest kaebaja ei esitanud tähtaegselt uut taotlust tegevusloa saamiseks. Kaebaja oli sunnitud esitama uue tegevusloa taotluse ja tasuma riigilõivu. Halduskohus

tegi 06.04.2017 haldusajajas 3-15-1957 otsuse RABi kasuks.

Halduskohus ei rahuldanud ka kolme kaebust RABi seatud vara käsutuspiirangute peale, samuti ei rahuldanud ta RABi taotlusi kanda vara riigi omandisse, mis oli Riigikohtu otsuste 3-3-1-22-12 ja 3-1-1-52-05 valguses ootuspärane. Juhime tähelepanu haldusajajale nr 3-16-640, kus kaebaja nõudis, et RAB avaldaks temale piiranguid kehtestanud ettekirjutuste faktilised asjaolud, millest RAB keeldus. Kaebaja määruskaebus läbis kõik kolm kohtuastet ning kohus jäi nõusse RABi otsusega jätta faktilised asjaolud kaebajale avaldamata. Sellega olid kõik pooleli olnud halduskohtu menetlused jõudnud lahenduseni ning aasta lõpuks kohtuasju menetlusse ei jäänud.

5. RAHAPESUSKEEMID

Allpool anname ülevaate skeemidest, mida rahapesu andmebüroo 2017. aastal analüüsis.

KÕIGE ENAM ON TÄNAPÄEVAL OHUS VIRTUAALMAAILMAS TEGUTSEVATE KELMIDE OHVRID

Kõige rohkem oli erinevaid pettuseid, mis põhinevad nii inimeste enda hooletusel oma andmetega ümber käies kui ka arvutisüsteemide toel pealtnäha anonüümselt teiste isikute vara ebaseaduslikult kasutades. Paneme kõigile südamele, et internetis oma andmeid ja eriti finantsandmeid jagades tuleb olla väga ettevaatlik, et kurjategijatel ei tekiks võimalust pettust toime panna.

Virtuaalmaailmas tegutsevatel kelmidel on ohvrite valimiseks mitmeid skeeme, mis põhinevad enamasti inimeste psühholoogilisel mõjutamisel, et nad teeksid kellegi huvides midagi kas raha eest või tasuta. Enamjaolt peidavad kelmid väga osavalt oma tõelist eesmärki ja seetõttu tuleb internetis suheldes olla eriti ettevaatlik, kui tegemist on raha või juurdepääsukoodidega. Küberkelmuste skeeme on palju, tuntumad neist on nn tööta

kodust (*work-from-home*) pettus, nn romantika pettus, loto- ja pärimispettused ning ärilise eesmärgiga e-postkastide väärkasutamine (*business e-mail compromise* ehk BEC scam).

BEC on viimase viie aasta jooksul muutunud maailmas aina suurema mahuga ja laiema levikuga ohuks. Kui varasematel aastatel olid küberpettuste ohvrid enamasti eraisikud, kellelt varastati nende pangakontode andmeid ning peteti välja seal olev raha, siis arvad kuritegelikud grupid aina rohkem, et kasumlikum on osaleda suuremahuliste arvuti teel hõlpsalt toimepandavate rahvusvahelises äritegevuses osalevate ettevõtete vastaste pettuste organiseerimises.

BEC-pettuse toimepanemiseks vajavad petturid juurdepääsu kannatanu või tema tehingupartneri meilikontole, et jälgida ettevõtete meililiiklust ja teha kind-

laks, milliste äripartneritega vahetab ettevõtte e-posti teel arveid. Seejärel koostatakse ettevõtte juhi nimel e-kiri raamatupidajale või maksekorralduste koostajale või ettevõtte tehingupartnerile, kus on lisana kaasas valede pangarekvisiitidega arved. Kui raamatupidaja või maksekorralduse koostaja ei ole hoolikas ega kontrolli, kas andmete muudatus on õige, siis suunatakse raha petturi poolt ette söödud valele pangakontole ning enamasti sealt edasi välisriiki. Sealt on raha tagasi saada raske või võimatu ning oleneb suuresti kiirusest, millal avastatakse valede arvete alusel raha maksmine. Petturid kannavad esialgselt kontolt raha kiiresti edasi erinevatele eraisikutele ja ettevõtetele eri riikidesse ning mingis etapis võetakse kontolt sularahas välja, et veelgi raskendada rahavoo jälgimist.

2017. aastal hoogustus Eestiski ettevõtete arvelduskontode ärakasutamine kui võimalus kanaliseerida pettusega saadud raha ning ka Eesti väikeettevõtte osalesid BEC-pettuste toimepanemises. RABini jõudnud teabe kohaselt saatsid 2017. aastal kurjategijad sellise pettuse teel Eestis avatud arvelduskontodele üle 2,5 miljoni euro, millest RAB suutis pankade abil kinni pidada ligi 700 000 eurot; kaasatud oli vähemalt 12 Eesti ettevõtet. Pettustes osalenud ettevõtete jaoks olid saanud pettusemaksed väga erinevad nende tavapärasest majandustegevusest nii summade suuruse kui makse sisu poolest.

PETTUSED VÄIKELAENUFIRMADE VASTU

Kuritegelikud grupid on leidnud võimaluse, kuidas petta väikelaenu pakkuvaid ettevõtjaid. Selle pettuse toimepanemiseks vormistati Läti kodanikud Eesti ettevõtetesse näiliselt tööle ning nende arvelduskontodele maksti töötasu, et näidata positiivset finantstausta. Mõne aja pärast hakkasid isikud taotlema erinevatest väikelaene pakkuvatest ettevõtetest laenusid summas 500–7000 eurot eesmärgiga saadud raha endale jätta

ja mitte tagastada. Mõnel juhul esitati võltsitud arvelduskontode väljavõtteid, et tõendada oma sissetulekuid. Pettusega saadud laenu raha kanti edasi järgmistele eraisikutele või võeti sularahas välja.

Sularaha kasutamine rahapesu toimepanemises

Eestis ei ole sularaha suurtes summates kasutamine tavapärane ning seetõttu tekitab sularaha enda jaoks varumine pigem küsimusi. Sularaha kasutamine on hea võimalus vara päritolu varjata ja tehingus osalejaid peita ehk rahapesu toime panna.

Suure hulga sularahaga reisimine

2017. aastal analüüsis RAB juhtumit, kus Maksu- ja Tolliamet pidas maanteekontrolli käigus kinni sõiduauto, mille pagasiruumist leiti 323 000 eurot sularaha. Raha seadusliku päritolu tõendamiseks esitati välisriigi äriühingute nimel sõlmitud lepingud ning lisaks varasemad Eesti äriühingute vahel sõlmitud laenulepingud. Nende lepingute analüüsimisel selgus aga, et isikud on nende ettevõtete kaudu 2016. aastal toime pannud suuremahulised liisingupettused, mille asjus on käimas kriminaalmenetlus. Oktoobris 2017 otsustas kohus pettuste toimepanijaid karistada vangistusega: ühele isikule 1 aasta ning teisele isikule 2 aastat ja 6 kuud. Äravõetud sularaha summas 323 000 eurot jäeti arestituks tsiviilhagide tagamiseks.

Ettevõtluses suures koguses sularaha kasutamine

Praeguses majanduskeskkonnas ei ole suur sularaha hulk mõistlik nii turvalisuse kui ka kuluka käitlemisviisi mõistes, kuid siiski on hulk ettevõtteid ja isikuid, kes kasutavad seda enamasti oma maksupettuste teel saadud tulu varjamiseks ning liigutamiseks. Suund näitab, et sularahaautomaatidest raha väljavõtmise kõrval on endist viisi kasutusel ka erinevad maksevahendid.

Võltsitud pangakaardid sularaha väljavõtmiseks

Kuigi suuremad summad väljapeteturahast liiguvad arvelduskontodel, ei ole kadunud ka eraisikute kontodelt väljapeteturaha paigutamine võltsitud pangakaartidele. Erinevates riikides, k.a Eestis, võetakse selliste pangakaartidega raha välja ning see liigub kurjategijatele tagasi. Enamasti kasutatakse neil kaartidel välismaa pankade infot, et maksesüsteemides edastatav info läbiks mitu etappi. Nii väldivad kurjategijad kaartide sulgemist enne, kui nendega on kõik raha välja võetud. Säärastel juhtudel on rahavedajate käes sadu erinevaid pangakaarte, millega võetakse erinevatest pangautomaatidest raha väikestes summates välja, ning need tehingud võivad jääda esialgu märkamatuks.

TRANSIITMAKSED KREDIIDIASUTUSTES MITTERESIDENTIDEST ÄRIÜHINGUTE KLIENTIDE ARVELDUSKONTODEL

Eesti krediitiasutustes liigutatakse ka tänapäeval mitteresidentidest klientide kontodel transiitkannete iseloomuga raha. Peamiste riikidena võib esile tuua Venemaa, Ukraina, Aserbaidžaaani, Moldova, Läti ja Poola. Tavapäraselt ei ole sellised ettevõtted seotud Eesti majanduskeskkonnaga, neil ei ole siin tegevust ega töötajaid.

6. RAHVUSVAHELISED FINANTSSANKTSIOONID

Sarnaselt 2016. aastaga oli 2017. aasta rahvusvaheliste finantssanktsioonide valdkonnas rahulik ja stabiilne. Eesti majandusruumi lähemalt puudutavad sanktsioonirežiimid (Ukraina ja Venemaa) jäid kehtima ning neid pikendati tavapäraselt. Märkilisema tähendusega arengusuundadest võib nimetada Vabariigi Valitsuse 26.10.2017 vastu võetud määrust nr 156, mille kohaselt on kohustuslik rakendada ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooniga kehtestatud sanktsioone, kuni need on ELi õigusesse üle võetud. See muudatus tagab

õigusliku kindluse sanktsioonide rakendamises n-ö nende kehtestamise hetkest ehk turuosalistel ei tohiks tekkida enam olukordi, kus sanktsiooni rakendamisega saab viivitada õigusliku aluse puudumise tõttu.

Eesti Euroopa Nõukogu eesistumise raames valmis veebileht, mis annab lihtsa, kuid detailse ülevaate kehtivatest sanktsioonirežiimidest ja kehtivatest sanktsioonide liikidest. Eesti on ülevaatliku veebilehe www.sanctionsmap.eu haldamise üle andnud Euroopa Komisjonile, kes tagab veebilehel ajakohased andmed.

7. ETTEVAATAVALT AASTASSE 2018

2018. aastal tuleb turuosalistel, rahapesu andmebürool ning teistel järelevalveasutustel panustada olulises mahus rahapesu ja terrorismi rahastamise seaduse muutunud regulatsioonist tulenevate nõuete täitmise, ent ka uute võimaluste realiseerimisse. Finantssektoris on näost näkku isikutuvastamise kui ainsa ärisuhte loomise nõude kaotamise järel küsimuseks uute praktikasuundade kujundamine isiku tuvastamisel, mis vastaksid muutunud regulatsioonile, oleksid kliendi jaoks kiired ja mugavad, ettevõtja jaoks majanduslikult efektiivsed ning võimaldaksid optimaalselt maandada ka rahapesu tõkestamise riske. Paraku ei olnud Euroopa Liidu direktiivi ülevõtmise tähtaja survel võimalik kõiki vajalikke muudatusi, mida tuleks seadusesse sisse viia, põhjalikult kaaluda, mistõttu on näha vajadust rahapesu tõkestamise regulatsiooni juba lähitulevikus täiendada.

RABi järelevalvatavate subjektide jaoks on väljakutseks enda riskide õige ja täpne hindamine, riskide maandamiseks vajalike protseduuride väljatöötamine ning adekvaatne hoolsusmeetmete valik. Enda äritegevuses esinevate rahapesu riskide teadvustamine ja tundmine on esimene samm rahapesu tõkestamisel. Riskipõhine käsitlus, mis on pangandussektoris olnud normiks juba mõnda aega, on paljude väiksemate turuosaliste jaoks uus ning tekitab palju praktilisi küsimusi.

Uue seadusega loodav maksekontode register ning selle liidesed pankade ja makseasutuste ning teiselt poolt rahapesu andmebüroo ja uurimisasutustega on vaja välja arendada ning tööle panna. Tegemist on arendusega, mida on juba kümme aastat oodatud. Eelkõige loodetakse, et uus lahendus aitab infovahetust kiirendada.

Riikliku rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise poliitika kujundamisel ning süsteemi arendamisel on väga oluline, kuidas hakkab tööle uuenenud mandaadi ja koosseisuga rahapesu tõkestamise valituskomisjon. Küsimus on, kas komisjonist saab siduva otsustuspädevusega organ, kes suudab vajalikke muudatusi ellu viia ka mitme ametkonna ja ministeeriumi vahelist koostööd ja kompromisse nõudvates keerulistes küsimustes.

Sel aastal on vaja astuda olulised sammud eelmisel aastal RABi tehtud ning ka pangandussektoris toetust leidnud ettepanekul ümberpööratud tõendamiskoormisega halduskonfiskeerimise instituudi loomiseks juhtudel, kus rahapesukahtlusega vara suhtes andmeid varjanud või valeandmeid esitanud isikud ei suuda tõendada vara legaalsel päritolu. Pööratud tõendamiskoormist vara päritolu tõendamiseks kuriteokahtlusega vara puhul rakendavad mitmed riigid ning selle olulisust organiseeritud kuritegevusega võitlemiseks on rahvusvaheliselt korduvalt esile tõstetud. Pööratud tõendamiskoormis vara legaalse päritolu tõendamiseks ei ole Eesti õiguskorras võõras. Seda rakendatakse Eestis ka täna laiendatud konfiskeerimise korral kriminaalmenetluses. Tõsi, seal on selle rakendamise eeldused teistsugused. Eestit läbiva rahvusvahelise rahapesu tõkestamiseks uute ja töötavate meetmete rakendamine ei ole oluline vaid kuritegevuse ja rahapesu tõkestamise seisukohalt. See on pikemas perspektiivis küsimus ka rahapesu transiidiga kaasnevate ning meie finantssektori ja ettevõtete konkurentsivõimet ohustavate riskide maandamise kohta.